

TARTALOM

Encián

II. sorozat • VIII. évfolyam • 1. (64.) szám
2013. február

Alapította 1935-ben és működtette 1948-ig
a brassói Encián Sí- és Turista Egyesület

Turistatörténet	3
NÁDUDVARY GYÖRGY • Csütörtöki séták a Cenk alatt	3
HANKE REZSŐ • Blága Tiborra emlékezünk	8
KOVÁCS KENDI LEHEL • Menedékházak a Csűrkő-réten	10
Tudod-e?	20
KOVÁCS LEHEL ISTVÁN • A GPS-ről (III.)	20
Honismeret	26
KOVÁCS LEHEL ISTVÁN • Egy jó kis séta – nemcsak négyfalusiaknak.....	26
Természetfotók	35
Nagy-kőhavas	35
Irodalom	39
JENEI ISTVÁN • Eljövök újra	39
SÍPOS LAJOS • A csütörtöki séta	40

Túraajánló.....	43
KOVÁCS LEHEL ISTVÁN • Reményik Sándorral a Nagy-kőhavason43	
Encián-krónika	52
VÁGNER ÖDÖN • Barangolás a Nagykőhavason.....52	
Humor.....	55
Történetek „brassói” turistákkal.....55	
Elsősegély	57
KOVÁCS LEHEL ISTVÁN • A darázscsípésről57	
Égtájak.....	61
AMBRUS ATTILA • Bábel Amerikában61	
Műemlékvédelem.....	77
UGRAI NOÉMI • Sétára hívlak... Hirscher Apollóniával.....77	
Gyerekoldal.....	82
KOVÁCS ESZTER APOLKA • A Nagy-kőhavas82	
Beszámoló	85
ILLYÉS KÁROLY • Beszélgetés Molnár János bácsival a Zsuzsi-lakról.....85	
KOVÁCS LEHEL ISTVÁN • A Poján-kőig, egy kicsit másképp.....88	
BLÉNESI EDITH • Kellemes és kellemetlen kis történetek nagy-kőhavasi kirándulásainkról.....91	
Helynévszótár	97
A Nagy-kőhavas helynevei97	
HOCHBAUER GYULA • Nagy-kőhavas103	
Könyvajánló	104
HOCHBAUER GYULA • Élményszerű beavatás a Nagy-kőhavas titkaiba.....104	
A következő szám tartalmából	108

Nádudvary György
nady@freemail.hu

Csütörtöki séták a Cenk alatt

Sepsiszentgyörgyre hívtak 1961 őszén, háromhetes országos továbbképzésre, Szilágysomlyóról. Gyorsvonatom még a régi, Vasút utcai állomásra, futott be. A központban még állt a gyönyörű Alpár Ignác tervezte református templom.

*Csütörtöki sétálók 2012. szeptember 20-án.
Sztotyori György fényképe*

A sepsiszentgyörgyi szervezők az egyik vasárnap kirándulást rendeztek Brassó-Pojánára. A Salamon-kőtől lehetett akkor felmenni a Pojánába, a régi úton, ahogy most mondjuk. Nyitott gépkocsik vitték az utasokat nagy dübörgéssel. Rengetegen választották a gyalogos túrázást. A bennszülött brassói szász lakósságra ez volt a jellemző.

Brassóba 1968 májusában jöttem, amikor már javában tartott a százszok tömeges elvándorlása. Hiányukban alaposan megcsappant a turisták száma a közeli szép hegyekben. A rendszerváltás után életre keltett turista egyesületek javítottak a helyzeten, de még mindig távol állunk attól, hogy tömegsportnak mondhassuk a brassói turizmust.

Nyolc éve fiamék Sepsiszentgyörgyre költöztek, nálunk maradt kutyájuk, az angolszetter Bea. Vele naponta a Cenkre járok, így nap mint nap tapasztalom, milyen Isten adta ajándék ez a brassói embernek a gyönyörű környezettel, kitűnő levegővel, forrásvízzel, madarakkal, mókusokkal. Ennek ellenére meglepett, milyen kevés sétálóval találkozom. Arra gondoltam, rendszeresíteni kellene a Cenk alatti sétákat magyar közösségünkben. Ötletemet megosztottam turista barátaimmal a Brassói EKE osztályunkban. Jónak találták elképzelésemet és megbíztak a kivitelezéssel.

A Cenk alatti csütörtöki séták népszerűsítésében önzetlenül segít a Brassói Lapok és a Brassai Magyar Adás.

A kezdet nem sok jót ígért. Az első sétát 2010. június 24-re hirdettük meg, csütörtökre. Az időjárás nem fogadott kegyeibe, szeles, esős idő volt. Mindössze hárman sétáltunk, Zoltán Jolán, Szabó Károly, jómagam, na meg Bea kutya, meg-megijedve a mennydörgéstől. Annál kedvezőbb volt a folytatás. A következő csütörtökön már huszonkilencen találkoztunk a Cenk felső sétányán, a pavilonoknál. Augusztusban meghosszabbítottuk együttlétünket. Séta után beültünk a Posztókészítők bástyája melletti nyári kertbe, fagylaltozni, sörözni, üdítőt inni, teázni. Ezt a kezdeményezést is rendszeresítettük, hagyományossá vált. A tél beálltával sem szakadtak meg a csütörtöki séták. Érdekes, hogy 2011. január 13-án éppen tizenhárman találkoztunk.

Felfigyeltek a csütörtöki sétára a határon túl is. Jenei István, szegedi költő barátunk, mindig velünk van a Cenk alatt amikor Négyfaluban vendégeskedik. Orosz József, a legtávolabbról érkezett csütörtöki sétáló, egyetlen alkalmat sem halaszt el amikor hazalátogat az Egyesült Államokból.

A gyönyörű környezet, a madárdal nem csak a sétának kedvezett. Hanke Rezsőt csókolta először homlokon a cenki Múza. Egyik csütörtökön 45 féle madárról hozott szép színes felvételt. Minden sétáló megnevezte kedvencét. A legtöbb szavazatot a széncinege kapta. Hanke Rezső kezdeményezte a versmondást a pavilonokban, a séta megkezdése előtt. Folyamatosan ismertette Reményik Sándor: Szemeimet a hegyekre emelem című versciklusának 12 versét. A kezdeményezés követőkre talált. Sipos Lajos ismertette a *101 vers Brassóról* című kötetben megjelent saját szerzeményét: *Festményben újra velünk*, melyet Leiter Artúr, a neves brassói festőművész centenáriumi megemlékezésére írt. Jenei István: *Kísérleti repülés* című, frissen megjelent verskötetét is a csütörtöki sétálók láthatták először, majd közösen szerveztük a bemutatóját az Áprily Lajos Főgimnázium Grimasz Színjátszó Csoportja szavalóival. Mátyás Béla is jelentkezett saját szerzeményű balladájával, amelyet a Tatrang vize eredetéről írt egy hétfalusi csángó népmese alapján. Constantin Bihara, brassói költő, felolvasta román nyelvű versfordítását Ady Endre: *De ha mégis?* című költeményéről. Versmondásban Szakács Tibor, Mátyás Ica és Buna Magda is jeleskedett.

Csütörtöki sétálók. Bőjte Imre fényképe

A Cenk alatti pavilonoknál levő bőséges ülőhely, lehetővé tette, hogy emlékezzünk a séta megkezdése előtt számos jelentős történelmi évfordulókra, nagyjainkra. Az éppen időszerű történelmi eseményekről Hanke Rezső számolt be. Ady Endréről, Orbán Balázsról, Liszt Ferenc-

ről, Gidófalvi Jancsó Pálról, Czinka Pannáról, valamint a brassói gyökerekkel rendelkező Áprily Lajosról, Leiter Arthúrról, id. Halász Gyuláról, Apáthy Gézáról Sipos Lajos tartott emlékezetes előadást. A Székely Himnusz történetéről a sétálók fénymásolatot kaptak. Buna Magda székely rovásírásos ábécét osztott ki. Heltai Jenő, Darvas Szilárd humoros verseit kapták kézhez a jelenlevők és megismerkedhettek olyan vidám szövegekkel, amelyek a magyar nyelv páratlan gazdagságát igazolják.

Nyeremények is serkentettek a csütörtöki sétára. Kisorsoltuk az Inga és az Encián folyóiratok megjelent számait. Gazdára talált, minden séta alkalmával, az Erdélyi Gyopár turista folyóirat és a Fakutya vicclap egy-egy példánya, a kilencvenes évekből. Jenei István: *Kísérleti repülés* verskötetét Vass Ferenc, Ambrus Attila és Léphaft Pál: *A látó* című kiadványát Jakab Gyula nyerte. Nagy Endre egy EKE naptárral lett gazdagabb.

A legnagyobb nyereséget a jó hangulat, a kialakult közösségi szellem, a baráti kapcsolatok jelentik. Bőjte Imre magasan a legjobb viccmondónak bizonyult. Kelemen Miklós forralt borral kedveskedett egy hideg januári délutánon. Albert Sándor képzőművész barátunk több esetben tárlatra vitte a társaságot. Jenei István verset dedikált Albert Sándornak. Sipos Lajos versbe foglalta a csütörtöki sétát.

Szegedi barátaink, Kalmár Márton, Fritz Mihály szobrászművészek és Szabó Géza ötvösmester, ajándékokkal kedveskedtek a csütörtöki sétálóknak.

A hideg idő beállta sem veszi el kedvünket a sétától, a hangulatos találkozásoktól. Ilyenkor, mivel csúszós az út a Cenk felső sétányáig, kitáltuk, hogy a gyülekező a posztókészítők bástyája mellett legyen.

A csütörtöki sétálók listájára százharmincötödiknek iratkozott fel november végén a 82 éves Diményi Kelemen. Őt korban megelőzi Vass Ferenc és Barabás György. Mindketten betöltötték a 88 évet és rendszeresen sétálnak. A legkisebb résztvevőket, a kis Ambrus ikreket, Dávidot és Dalmát, gyerekkosziban hozták a nagyszülők. Augusztusban és szeptemberben jegyeztük az idén a legnagyobb részvételt, három alkalommal is harmincnégyen sétáltunk.

Két és fél év alatt Hanke Rezső tette meg a legtöbb kilométert a Cenk alatt, jóformán egyetlen sétáról sem hiányzott. Az alábbiak is Cenk alatti sétáló státust nyertek: Kelemen Miklós, Nagy Endre, Nagy Edith, Jakab Gyula, Kovács Béla, Juhász Miklós, Sipos Lajos, Jenei István, Antal

Bacsó Eleonóra, Orbán Julianna, Orbán Tibor, Albert Sándor, Barti Magda, Szépréthy Zita, András László, András Katalin, Bőjte Imre, Gegő Éva, Lukács Ernő, Barabás György, Buna Magda, Vass Ferenc, Magyar Árpád, Vajda Irén, Rátz Márta, Csíki Margit, Víg Ágnes, Fehér Vilmos, Dániel Anna, Vandra Dóra, Dombai István, Manczók Ibolya, Mátyás Béla, Mátyás Ica, Vitéz Lay Imre, Nádudvary György.

*Csütörtöki sétálók a Cenk felső sétányán,
2012. augusztus 16-án. Szotyori György fényképe*

Szomorú szívvel búcsúztunk az ősszel, két kedves sétáló társunktól, a 87 éves Vass Anna Judittól és a 71 éves Blága Tibortól, akik égi utakra távoztak. Szimpatikus egyéniségüket kegyelettel őrizzük.

Nem rég, dr. Kikeli Pál orvosprofesszor, szívgyógyász, a Marosvásárhelyi Rádióban, felhívta a figyelmet a rendszeres mozgásra, sétára, a szívinfarktus megelőzésére. Jó példának említette a brassói kezdeményezést, a csütörtöki sétát. Szerinte más helységek is követhetnék a példát, mindenhol léteznie kellene egy védett övezetnek ahol mozogni, sétálni, sportolni lehet.

A Brassói EKE Osztály patronálása alatt működő csütörtöki sétát, annak ötletét, nem védjük le, lemásolható. Annak örülnénk ha mozgalmammá szélesülne kezdeményezésünk, minél többen „plagizálnák” forgatókönyvünket. Ígérjük, a legelső követőket csoportosan felkeressük sétájuk során.

Csütörtöki sétáló társaim nevében megköszönöm a Brassói Lapok, a Brassai Magyar Adás és az Encián turista folyóirat önzetlen támogatását, Cenk alatti találkozóink népszerűsítését. ■

Hanke Rezső

Blága Tiborra emlékezünk

November 22-i sétánkon így emlékeztünk barátunkra

Ahogy megszülettünk máris ki vagyunk téve annak, hogy el is távozzunk abból a világból amelybe alig léptünk be. Kedves sétáló kollégák ! A vicces Miki – az Ő sajátos értelmezése szerint – az egyik sétánk alkalmából, elnézve a csoportunkat, így jellemezett mindannyiunkat: „hullajelöltek”. Egyesek közülünk rossznéven vették e kijelentését, de én azóta is, valahányszor rágondolok, elnevetem magam. Egy örök igazság ilyen vicces értelmezése meditációra készítet.

Térjek rá az elhalálozott sétáló kollégánkra, Blága Tiborra. Élete során átment sok kellemes, valamint kellemetlen eseten. Minden megpróbáltatásból az „Ő” mindent legyőző akaraterejével győztesként jött ki. Az első ilyen megpróbáltatás már korai iskolás korában történt, amikor a kezében felrobbanó gránát miatt elvesztette csuklójából a jobb kezét. Példamutató akaratéről téve tanúságot, annyira jól megtanult balkéz-zel írni és rajzolni, hogy a Hidromecanica üzem grafikusa lett. Első volt

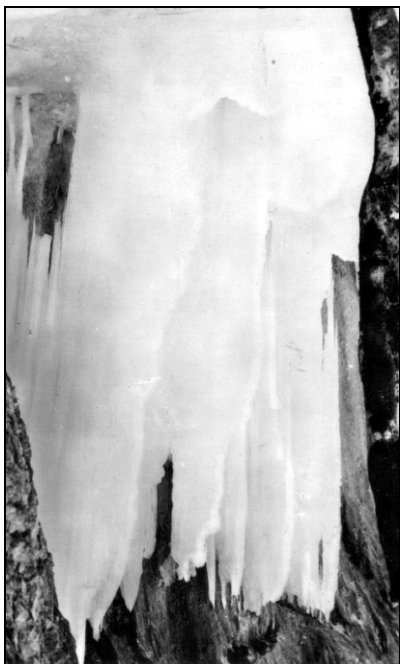
aki rézlemezből kikalapálta Brassó város címerét, valamint a régi Brassót, amely várfalakkal volt körülveve. Ezen tehetségét örökölte a fia is.

Élete során Ő volt az aki mindenkin segített aki hozzá fordult és ezek nem kevesen voltak. Jó kolléga és munkatárs volt. Annyira megszerette a csütörtöki séták társaságát, hogy az utolsó 25 sétánk mindegyikén részt vett, valósággal kereste társaságunkat.

Mindannyian szeretettel fogunk Rád emlékezni, jó haver voltál, nyugodjál békében!

Tiszteletére tartsunk egy perc néma csendet !

Brassó, 2012. november 22. ■

Jégoszlopok a Hétlétránál

Kovács Kendi Lehel
ueke@freemail.hu

Menedékházak a Csűrő-réten

A Nagy-kő-havas első megmászói valószínűleg az aljában lakó csán-gó favágók voltak. A Tömös-patak jobb oldali mellékvizeinek vízgyűjtő területe Bácsfalu község határához tartozott, így leginkább a bácsfalusi-ak járták ezt a területet. Ők építették meg több száz évvel ezelőtt az első utat is, melyet régen a Havas útjának neveztek. Szekérrel is járható volt. Manapság Családi út néven ismerik a turisták.

A szász tanuló ifjúság, mely nagyon szívesen mászott a Keresztény-havasra, valószínűleg a Nagy-kőhavast is felkereste már Honterus ide-jében. A hegymászás mint turistamozgalom azonban csak a XIX. század második felében kezdett fellendülni. A világ első turistaegylete 1857-ben alakult meg Londonban, Alpine Club néven. Bécsben 1862-ben jött létre az Österreichischer Alpen Verein. 1873-ban Tátrafüreden megalakult a Magyarországi Kárpát Egyesület. Még ugyanabban az évben Brassó is felzárkózott a turista egyleteket alapító városok sorába: a brassói szász turisták megalakították a Siebenbürgischer Alpen Veraint (SAV). Bár nem volt hosszú életű egyesület, a turistaság szempontjából termékenyítőleg hatott. 1880-ban Nagyszebenben megalakult a Siebenbürgischer Karpeten Verein (SKV), majd 1881-ben ennek brassói osztálya A SAV beolvadt az új egyesületbe.

A turistaegyesületek legfőbb célkitűzése a kirándulások szervezése volt. Működésükkel minél több lehetőséget szándékoztak nyújtani arra, hogy tagjaik (s nem csak azok) a természetben tölthessék szabad idejüket, pihentessék idegeiket, eddzék testüket. A cél elérésére az egyesületek sokféle munkát vállaltak fel és végeztek el. Előadásokat tartottak, könyveket, folyóiratokat adtak ki, hogy tagjaikkal megismertessék a turistakultúrát. Utakat építettek és jelzésekkel látták el azokat. Nem utolsó sorban menedékházakat építettek, ahol a turisták rossz időben me-

nedéket, éjszaka szállást kaphattak. A menedékházak anyagi hasznát is hozták, amit az egyesületek újabb turista-befektetésekre használtak fel.

Az SKV brassói osztálya, miután 1881-ben a Királykőn, 1882-ben a Bucsecsen és 1883-ban a Keresztényhavason menedékházat avatott, 1884 folyamán a Nagy-kőhavason, a Csűrőkő-mezején épített egy kis famenedéket. Valószínűleg azért választották a menedékház helyéül ezt a szép havasi tisztást, mert bővizű forrást találtak, ide jól kiépített szekérút vezetett fel, és megfelelő szélvédett helyet is találtak egy kis sziklás kiemelkedés aljában. Ez a menedékház kétszobás kis faház volt, és az 1996-ban vandál kezek által szétvert menedékház helyén állt.

A terület Bácsfalu birtoka (legelője) volt, így csak hosszantartó viták és pereskedés után, 1885. július 14-én avathatták fel a menedékházat. 17 évig szolgálta a Nagy-kőhavásra látogató turistákat. Ezalatt mászták meg először télen a csúcstól szász hegymászók 1891-ben.

Menedékház 1910-ben

1902 októberében leégett a menedékház, 1903 végén pedig leégett az Erdélyi Kárpát Egyesület (EKE) Kiskirálykőn 1897-ben épített menedékháza is. A két menedékház elhamvadása után a magyar és szász turisták egymásra találtak, s az elkeseredett hangulatban abban állapodtak meg, hogy ezentúl legyen a Nagy-kőhavas az EKE, a Kiskirálykő pedig az SKV tevékenységi területe.

1906-ban Gombos F. Albinnak, az EKE brassói osztálya elnökének indítványára a brassói magyar turisták elhatározták, hogy új menedékházat építenek a Nagy-kőhavason. Az 1907-ben megválasztott új elnök,

Halász Gyula, székfoglaló beszédében fogadalmat tett a menedékház felépítésére. Sok utánjárás után, Karácsony Endre műszaki tanácsos támogatásával, részjegyek alapján gyűjtött pénzből sikerült felépíteni a menedékházat, és 1910. július 3-án 400 turista jelenlétében ünnepélyesen fel is avatták. A manzárdos, téglafalú ház azon a helyen állt, ahol később a nagy turistaszálló épült fel. A földszinten konyha, gazdalakás, étkezőterem, tágas veranda, az emeleten 4 hálószoba volt, 16 ágygal.

A Nagy-kőhavas turistaforgalma e ház felavatása után lendült fel valójában. Az EKE az utak egy részét jelzésekkel látta el, s tömegesen kezdtek járni a havasra a brassói magyar turisták. Sajnos nem sokáig, mert az 1914-ben kitört világháború lelohasztotta a kirándulási kedvet. 1916. augusztus 30-án vagy 31-én, a román betörés első napjaiban, a visszavonuló magyar tüzérség ágyútüzétől lángba borult a menedékház és leégett. 1917-ben a turisták csak az üszkös téglafalakat találták a szép menedékház helyén. Eső előtt az üres pincébe húzódtak be. Ebben az időben menedékhelyül a Nagyréten álló marhaistálló, és a Havaska nevű szikla északi oldalába, a sziklafal tövébe épített, elhagyott kis katonai fabódé szolgált mindaddig, míg 1923-ban ez is le nem égett.

1922-ben a leégett menedékház régi gondnoka, Molnár János, az épen meredt kormos falak egy része fölé deszkatejtőt rakott, egy kis szobát alakítva ki, melyben fekvőhelyek is voltak. Egy kis vendéglőt is berendezett, ahol egyszerű ételeket, italokat árusított 1928-ig.

1927-ben az EKE brassói osztálya Brassói Turista Egyesület (BTE) néven önálló egyesületté alakult. Az új egyesület elnöke Halász Gyula lett. Nagy lendülettel fogtak neki egy új menedékház felépítésének. Az

összegyűjtött pénzből 1928-ban egy fa menedékházat építettek, amelyet 1928. július 15-én avattak fel. Ez a menedékház a legelső, az SKV által épített menedékház helyére épült, és állt 1996-ig, mindaddig amíg felelőtlen, bűnös kezek szét nem hordták.

1640 m tengerszint feletti magasságon állt, 3 földszinti és 2 emeleti szobája volt. A keletre és délre nyíló, L alakú, nyitott, széles, fedett folyosóval együtt alapterülete 8×11 m volt. Bejárata dél felől nyílt. Jobbról tágas helység, melynek két oldalán egymás felett levő két sor deszkaprccs volt, összesen 34 fekvőhellyel. Hosszú asztal, két pad, kályha, mosdófelszerelés is volt a szobában. Bal oldalt volt a gondnok lakása (eredetileg konyhának épült). Innen kamra és szertár nyílt. A bejárattól balra lépcső vezetett fel a padlásra, ahol egy nagyobb sorban 14, egy kisebbben 4 személy számára volt deszkaprccsen fekvőhely. A földszintet később átalakították, egy újabb szobát hoztak létre, 12 hellyel növelve a menedékház befogadóképességét. Miután 1990-ben a nagy menedékház leégett, ez a famenedékház maradt az egyetlen szálláshely a Nagy-kőhavason. Rögtönzött toldásokkal egy ebédlőtermet alakítottak ki a délre néző folyosó előtt, azt pedig beépítették, újabb fekvőhelyeket nyerve ezáltal. Sajnos, a leromlott állapotú faház, megfelelő karbantartás hiányában rohamosan elvesztette menedékház jellegét, 1996 nyarán már csak romhalmaz volt, s a következő évben már csak egy kevés törmelék jelezte alapjának körvonalait. A faanyagát teljesen elhordták, elégették.

Térjünk vissza időben a brassói magyar turistaság legszebb, legeredményesebb időszakára, 1828-ra. A famenedékház felavatásával egy időben megkezdődött a nagy menedékház építéséhez szükséges tégláégetése is. A Csűrkő-mező agyagos talaja adta az anyagot a téglagyártáshoz, a közeli mészkősziklák a meszet, az erdő a fát. Bácsfalva a területet átengedte a BTE tulajdonába, ezen kívül a szükséges faanyagot adományként adta. 1929-ben lebontották a régi EKE menedékház üszkös falait, s megindult az építkezés. Szeptember elején már emelkedtek a téglafalak, október végén tető alá került a ház. A tél folyamán szünetelt a munka, a következő év májusában indult meg újra.

A menedékház Halász Kálmán építésmérnök tervei alapján és állandó ellenőrzése mellett, Gödri Márton bácsfalusi építőmester vezetésével épült fel. A kiadások meghaladták a másfélmillió lejt. Ezt az összeget a több mint 1000 BTE-tag tagdíjából, a brassói Népbank, valamint más vállalatok adományaiból, a kibocsátott részvényekből, és Halász Gyula elnök, Puskás Kálmán alelnök, Kocsis Béla gyáros, Takáts József, Bartos Béla bankár, Schütz Salamon kereskedő, Scholtz Károly, Székely Géza, Verzár Kálmán és más lelkes tagtárs gyűjtéséből sikerült előteremteni.

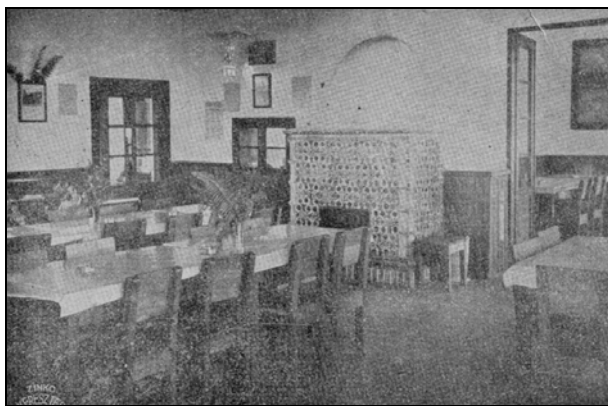
Az avatóünnepség

1930. augusztus 10-én 2000 turista jelenlétében avatták fel az új menedékházat, amely Erdély legkorszerűbb turistaszállója volt. 1640 m tengerszint feletti magasságban, a Csűrkő-mező egyik kiugró sziklapályán, a Tömös völgy felé eső részen emelkedett. A völgy felé néző ol-

dalán két jellegzetes, bástyaszerűen kiugró sarka volt, a másik felén széles, L alakú veranda húzódott a földszinten és az emeleten is. A főbejárat az északi oldalon, a kis menedékházzal szemben nyílt és tágas előszobába vitt. Innen jobbra e nagy ebédlőbe, szemközt a konyhába lehetett bemenni. Balra lépcsők voltak az emeleti hálósobákhoz. A nagy ebédlőben 10 asztalnál 40 ember kényelmesen étkezhettek. Stílusos, búbos kemenceszerű cserépkályha ontotta télen a meleget. Körbe széles ablakokon áramlott be a napfény és az ablakok közti falmélyedésekben a könyvespolcok valóságos könyvtárat képeztek. A falakon képek a Nagy-kőhavas legszebb részeiről. Az ajtó közelében, balról, egy ablakon keresztül történt az ételek kiadása a konyha melletti tálalóból. A cserépkályhán túl, balra, tágas ajtó nyílt a kis étkezőbe, ahol 4 asztalnál 20-25 ember étkezhettek, s közben a legszebb nagy-kőhavas látképben gyönyörködhetett.

A bejárat ajtóval szemközt is volt ajtó, melyen a ház előtti teraszra lehetett kimenni, ahol szintén asztalok álltak a vendégek rendelkezésére.

A konyha felszerelése mindem igényt kielégített, hatalmas főzőkályhán készült a havasi rózsából és áfonyalevélből főzött tea. Jobbra a tálaló nyílt, balra a gondnok lakása, a kamra és egy kijárat az udvarra. A kamrából lehetett lemenni a sziklába robbantott tágas, száraz pincébe.

Az épület délkeleti sarkánál, a fedett veranda meghosszabbításaként mellékhelyiségek, fáskamra, mosókonyha, sütőkemence, raktár épült.

Az emeleten 7 hálószoba volt. Valamennyiben sodronyos, matracos ágyak, cserépkályha, mosdófelszerelés, asztal és székek voltak. Összesen 31 személy számára nyújtott szálláshelyet kezdetben ez a menedékház. Később átalakították, a kényelem rovására újabb ágyakat tettek be a szobákba, és fenn a padlástérben egy nagy, közös hálótermet alakítottak ki, emeletes faaprócsekkel. Itt nyáron 30–40 személy is elalhatott.

A menedékházat a BTE soha nem adta bérbe. Az egyesület elnöksége a házi kezelés mellett döntött, abból a meggondolásból, hogy csak így tudják biztosítani a kevésbé tehető turisták számára a menedékház által nyújtott biztonságot és előnyöket.

1940-ben, a bécsi döntés után, a BTE-t hatóságilag feloszlatták, vagyonát az állam vette kezelésbe. 1945-ben az Encián Turista Egyesület, mely a háború alatt hivatalosan szüneteltette tevékenységét ugyan, de nem oszlott fel, határozati javaslatot fogadott el a volt BTE állami vagyonba ment ingatlanvagyonának igénylésére. Sajnos az ONT nem mondott le a nagy-kőhavasai turistaszállóról, s így az többé nem került vissza jogos tulajdonosai, a brassói magyar turisták tulajdonába.

Fotó: Magdó István

Feladatát azért ellátta, s 60 éves működése alatt a turistanemzedékek ebben a házban pihenték ki magukat a Létrásút (Hétlétra) meredek kaptatója után, ide húzódtak be a vihar elől, itt éjszakázhattak, megcsodálva a ház előtti teraszról Brassó esti fényeinek sziporkázását. A meghitt beszélgetések, vidám nótázások emléke örökre szívébe vésődött azoknak, akik itt a havason, ebben a menedékházban tölthettek el egy-

két estét. A duruzsoló cserépkályha és a kint füttyülő szél hangja, a petróleumlámpa halvány fénye összekeveredett a havasi rózsa virágából főzött tea különleges illatával. Csodálatos, egyedi hangulata volt ennek a menedékháznak. Sajnos, ahogy nőtt a látogatók száma, úgy tűnt el az a meghitt, csodálatos hangulat. Nőtt a ház körül a szemét, egyre romlott az épület állapota, hullott a vakolat, mállott a terasz összecementezett alapja, korhadtak a bútorok. És a menedékház ebédlője egyre inkább vendéglővé, sőt kocsmává züllött le. Bár 1981-82-ben, lévén magashegyi menedékház, nem volt szabad szeszes italt árúsítani, üzleti meggon-
dolásból később már nem vették komolyan ezt a szabályt.

1985-ben, a menedékház felavatásának 55. évfordulóján, a négyfalusi turisták nagyszabású természetjáró versenyt szerveztek a Nagy-kőhavason. A verseny ürügye alatt felidéztek a menedékház építésének történetét, a BTE munkásságát. Ezekről a dolgokról, a brassói és négyfalusi magyar turista egyesületekről, megvalósításairól, vitathatatlan érdemeikről az ifjabb nemzedékek nagyon keveset, vagy semmit sem tudtak. Nem tudhattak, hiszen ezekről abban az időben nem volt szabad beszélni vagy írni. Ezért volt nagy jelentősége ennek a természetjáró versenynek. És azért is, mert a 60. évfordulót nem ünnepelhették meg. Véglegesen elmaradt! 1990. október 18-án lángra lobbant a menedékház és teljesen leégett. Azt beszélik, a pincéje tele volt szeszes italokkal, ami még jobban táplálta a tüzet., Oltani nem lehetett, nem maradt más csak az üszkös téglafalak. Azóta is ott állnak, dacolva az időjárás viszony-
tagsaival.

A menedékház hiánya, s pár év múlva a faház megsemmisülése nagyon visszavetette a nagy-kőhavasi természetjárást. Az utak állapota is egyre rosszabb lett.

1991-ben újraalakult az Erdélyi Kárpát Egyesület, amelynek alosztályai kezdek létesülni Erdély-szerte. Brassó után (1991) 1997-ben Négyfaluban is megalakult az EKE-osztály, s célul tűzte ki, hogy visszaadja a turistáknak az egyre jobban mellőzött Nagy-kőhavast. Újrafestették a kopott jelzéseket, hidakat, létrákat építettek, forgalomba hozták a már feledésbe ment régi utakat, új jelzőtáblákat, oszlopokat helyeztek el, pihenőhelyeket építettek. A lelkesedésből jelesre vizsgázott kis turistaegyesület nem érte be ennyivel. Még 1997-ben elhatározta, hogy menedékházat fog építeni és működtetni a Csűrőkő-réten, a leégett menedékház közelében. Következett a rengeteg utánjárás, kilincselés a bü-

rokrácia útvesztőjében, míg 500 négyzetméternyi területet sikerült bérbe venni 49 évre a négyfalusi Városi Tanácstól. Ugyancsak az önkormányzat adott saját erdejéből gerendának való fát. Imecs Laci bácsi közvetítésével Klagenfurtból sikerült 3000 lej anyagi támogatást is szerezni. Ezzel fogtak hozzá a munkához 2000-ben. Megkezdődött az építkezés, mely során a malomdombokról, 690 m-ről az 1640 m magasságban levő Csűrkö-mezőre 1850 kg építőanyagot (cementet, homokot, betonvasat, cinklemez és csövet) szállítottak fel hátizsákban. Fenn a helyszínen a faanyagot készítették elő. Közben a pénz elfogyott, állandóan támogatókat kellett keresni. Nem volt könnyű feladat, sokszor kellett csalódottan megtorpanniuk, de mindig volt erejük a folytatáshoz. Mert hittek benne, hogy meg tudják valósítani merész tervüket. 4 éven keresztül, hétről-hétre munkatúrákat szerveztek. 2002-ben már készen volt a ház alapja, szentegyházi ácsok készítették el a ház vázát, sikerült befedni és felfalazni. Közben az állandó őrszolgálatot is meg kellett szervezni, hiszen a nyersanyagot, az elkészült épületet őrizni kellett. Mindezt a szerény létszámú négyfalusi EKE osztály egyedül nem tudta megoldani. De a brassói, háromszéki és csíki ekések, a négyfalusi és brassói iskolások mindig szívesen jöttek az úgynevezett serpatúrákra, amikor anyagot kellett felcipelni a hegyre, és segítettek fenn a munkálatok elvégzésében is. 2003 májusában kezdték el a belső munkálatokat, amit év végére sikerült befejezni.

ERDÉLYI KÁRPÁT EGYESÜLET		Szám ...222...	
Szecseleráros - Brassó			
TÉGLAJEGY			
A Nagykhóvári menedékház felépítésére			
Név	KOVÁCS LEHEL	Összeg	100.000
Dátum	2002. 02. 02.	Aláírás	<i>Lehel</i>

2004. május 16-án ünnepélyesen felavatták a menedékházat, sorrendben az ötödiket a Csűrkö-réten, mely Erdélyben jelenleg az egyedüli EKE menedékház.

A menedékházat a négyfalusi EKE osztály működteti, állandóan van odafenn gondnok, hét közben egy fizetett alkalmazott, hétvégeken Kovács Attila, a négyfalusi EKE elnök látja el ezt a feladatot. Közben a fa-szerkezeten megjelent a legveszélyesebb fagomba, mely ellen nem lehet védekezni! Ki kellett cserélni a ház faanyagának nagy részét, az egész meg kellett emelni és fémlapra helyezni. Újra kezdődtek a serpatúrák, újra támogatásokat és kölcsönöket kellett szerezni a ház megmentése érdekében. Közben a menedékház bevétele nagyon visszaesett, hiszen a munkálatok miatt csak részben tudtak turistákat fogadni, olyan időszak is volt, amikor csak az előszobáig lehetett bemenni, ott szolgálták ki forró teával a fáradt túrázókat. 2010. december 17-én sikerült újra megnyitni a menedékházat, melyben 15 szálláshely áll a turisták rendelkezésére. Persze tennivaló még akad bőven, hiszen a falak külső szigetelése, bent a lambéria felszerelése, egy tusoló kialakítása szerepel a közeljövőben megvalósítandó feladatok között. ■

Blénesi Edith: Régi és új

TUDOD-E?

Kovács Lehel István
klehel77@yahoo.com

A GPS-ről (III.)

GPS-készülékek

GPS-készülékek igen széles skálája található jelen pillanatban a piacon, sőt egyszerű GPS-vevőkkel van ellátva minden okostelefon, de a régebbi modellek nagy része, vagy akár egy pár karóra is.

Ezek a GPS-készülékek leginkább a felhasználási területben különböznek egymástól, a megfelelő terület szerint voltak kialakítva. Ilyenek például:

- Autós navigációra szolgáló készülékek, beltéri használatra voltak kifejlesztve, nagy a képernyőjük, autóakkumulátorról működnek, alapfunkciójuk az autóstérképek szerinti navigáció. Fontosabb márkák: Garmin, Evolio, TomTom, Navon, Mio, Magellan, Magneo, WayteQ stb.
- Túra és kültéri használatra szakosodott készülékek, vízállóak, nagyobb antennával rendelkeznek, elemekkel működnek. Fontosabb márkák: Garmin, Magellan, Lowrance, DeLorme, Falk stb.
- Hajós GPS és halradar
- Repülő GPS
- Biciklis GPS

Mindegyik készülék természetesen a maga szakterületére van kiélezve mind hardver, mind szoftver szempontjából.

Mindegyik GPS-készülék viszont rendelkezik a következő jellemzőkkel:

- A GPS-készülékek passzív eszközök, tehát csak fogadni tudják a műholdjeleket, de küldeni nem tudnak jelt a műholdra.
- A műhold jeleket egy úgynevezett GPS-modul fogadja, és másodpercenként többször is meghatározza a helyzetünket.
- A GPS-modulon kívül a készülék rendelkezik egy adatfeldolgozó egységgel, amely saját processzor és szoftver segítségével meghatározza a sebességet, átlagsebességet, percenkénti emelkedést, szint-profilt, majd ezeket megjeleníti.
- Összekapcsolható számítógéppel, adatokat lehet ide-oda menteni.

Minden GPS-készülék rendelkezik, tehát azzal a tulajdonsággal, hogy meg tudja határozni a helyünket, egy térkép alapján útvonalat tud tervezni, és ezen végig tud vezetni bennünket.

Ami a nagy különbség az egyes típusok között, az az adott területre történt testreszabás. Például a turista GPS vízálló, nagyobb az antenna

érzékenysége, hogy lombkoronás erdőkben is jól tudja venni a jelt, a kijelző látható háttérfény nélkül, tűző napsütésben is, fogadja a geoládákat teljes leírással, többféle profil beállítható a terepviszonyoknak megfelelő navigációhoz stb. Az áramfogyasztása (ez elsődlegesen a kijelző fogyasztásából adódik) minimalizálva van, így akár 20 órát is működhet két AA elemmel. El van látva elektronikus iránytűvel, barometrikus magasságmérővel. A szoftver tekintetében van benne pl. halász-vadász adatbázis, Nap-Hold adatbázis, Ár-apály adatbázis, tud területet mérni stb. Egy ilyen készülék az ábrán látható Garmin GPSMAP 62s.

GPS-alapadatok, fogalmak

Mielőtt megismerkednénk a készülékek konkrét használatával, tisztázzunk egy pár GPS-készülékhez kötődő fogalmat. A mai készülékek négyféle alapadatot kezelnek – ezeket definiálni tudjuk, lementeni tudjuk, valamint megjelenítjük.

- *Pontok vagy útpontok* (waypoints) a GPS-készüléken vagy hozzá tartozó számítógépes alkalmazásban egy konkrét hely megjelölésére felvett pont (például meg akarunk jelölni egy forrást, útkereszteződést, menedékházat, benzinkutat stb.). Az útpontot a következő adatok jellemzik: *név, ikon, megjegyzés, földrajzi pozíció* (koordináta), *tengerszint feletti magasság, mentési/készítési időpont*. Készüléktől és szoftvertől függően elérhetők lehetnek további kiegészítő adatok: *veszélyes pont riasztás* (proximity), *vízmélység, hőmérséklet, útpont-kategória, csatolt állomány* stb. A mai GPS-ek 1000–2000 darab útpontot kezelnek. A térképkészítés során ezekből úgynevezett POI-k (Points of Interests) lesznek, amelyekre rá lehet külön is keresni.
- *Útvonalak vagy útvonaltervek* (route) a GPS-en vagy számítógépen megtervezett útvonal nem más, mint útpontok sorozata, amelyek között a GPS pontról-pontra légvonalban navigál. Minden útvonal rendelkezik egy kezdő- és végponttal, közöttük további útvonalpontok vehetők fel. A készülék jelzi a következő pont irányát (irányszögét), távolságát, becsül egy odaérési időt (a pillanatnyi sebességünk függvényében) és hangjelzéssel figyelmeztet, ha odaértünk (proximity alarm). Ha olyan térképet mentettünk le a GPS-készülékünkre, amely

úthálózatokat is tartalmaz, akkor nemcsak légvonalban tudunk navigálni, hanem az általunk megadott pontok között utakat keres a készülék és ezeken vezet minket. A mai GPS-ek 100–200 útvonalat tudnak használni és menteni.

- *Nyomvonal* (track, tracklog) a GPS által rögzített bejárt útvonal. Lehetővé teszi, hogy egy már lejárt úton oda-vissza navigáljunk. A készülékek egy előre beállított módszer szerint (automatikus, távolság-, vagy időköz-alapú) mentik a bejárt utat. A nyomvonal fajtái: *aktív log*: az adott pillanatban éppen rögzítés alatt lévő track-szakasz. Ez a típus tartalmazza a legtöbb információt (*nyomvonal, sorszám, koordináta, tengerszint feletti magasság, dátum és idő, sebesség*), tehát térkép-alapanyagként történő felhasználásra ez alkalmas igazán. Készülék-típustól függően 2000–10 000 pont rögzíthető, de akadnak olyan típusok, amelyek memóriakártyára gyakorlatilag korlátlan mennyiségben képesek aktív tracket rögzíteni. *Mentett log*: a GPS-készülékek nagy részén az aktív log elmenthető. Ekkor a log egyszerűsödik (250–500 pontra), így a részletgazdagság szerényebb, az esetek többségében ez az adatfolyam csak a nyomvonalat (és esetleg a magasságot) tartalmazza. *NMEA-log*: ebben a log-típusban a nyomvonal adatain túl olyan extra információk is szerepelnek, mint pl. az ún. DOP-értékek, amelyekből következtetni lehet az adott track-szakasz pontosságára (megbízhatóságára).
- *Térkép* (map) digitális adatokkal rendelkező térképek.

A fenti alapadatok nélkülözhetetlenek egy jó túra-navigációhoz. Ezeket többféleképpen szerezhetjük be:

- Saját régebbi mentéseink alapján, ha feltérképeztük és elmentettük már egy túránk fontosabb pontjait.
- Leolvassuk térképekről, és számítógépen megtervezzük a túraútvonalat.
- A GoogleEarth vagy más térinformatikai adatbázisok alapján.
- Internetes útvonal-adatbázisokból pl.
<http://www.turistautak.hu/>, <http://openmaps.com/>,
<http://alpinet.org/> stb.

A Garmin GPSMAP 62s készülék

Mivel majdnem minden túra GPS-készülék hasonló gombokkal és kialakítással rendelkezik, a fenti modell alapján ismertetjük a készülék funkcióit.

A készülék jobb oldalán található a bekapcsolás / kikapcsolás gomb, az előlapján pedig 9 gomb található: IN, OUT, FIND, PAGE, MARK, MENU, QUIT, ENTER valamint a nyilak navigációs gomb. A GPS-készülék jól kézre áll, a képernyő elég nagy, a gombok könnyen kezelhetők, nem csúsznak, ahogy maga a tok sem. Ennél a típusnál a gombok a kijelző alatt kaptak helyet. Mivel a ki-be kapcsolás gomb nem a többi gombbal együtt van, és nem ugrik ki a tokból sem, véletlenül biztosan nem fogjuk ki-, vagy benyomni.

Az IN / OUT gombokkal nagyíthatjuk vagy kicsinyíthetjük a térképet, a FIND gomb segítségével egy adott pozíciót kereshetünk meg, a PAGE gomb a megjelenítési lehetőségek között válogat, a MARK segítségével egy útvonalpontot menthetünk el, a MENU gombbal a főmenüt vagy a különböző helyi menüket érhetjük el, a QUIT visszalépést, míg az ENTER belépést jelent valahová.

A MicroSD kártyát és az elemeket rejtő hátlap biztosan zár, nem nyílhat ki véletlenül. Ide csatlakoztathatjuk a különböző gyári kiegészítőket. Ezek közül a felfüggesztést segítheti egy karabiner, vagy az övcsi-

pesz / táska-akasztó, de biciklire történő felfogatásra is létezik megoldás. A vezeték csatlakozókat (USB, tápkábel) szintén a GPS hátulján, egy jól záró gumiborítás alatt találjuk.

A következő részben már be is kapcsoljuk a készüléket!

(Folytatjuk.) ■

Kovács Lehel István: *Jégorgona*

Kovács Lehel István
klehel77@yahoo.com

Egy jó kis séta – nemcsak négyfalusiaknak

Csernátfalu, s így Négyfalu főterét ma ismeretlen román katona szobra őrzi. Strázsahelyét az impériumváltás után foglalta el 1931-ben. Győzelmi zászlóját magasba emelve hirdeti elődje 1926-os porba hullását, s kegyeletsértően tapos az elesett címeres pajzsára. A Véres karácsony 51 csángó vértanújának emlékműve 35 évet állt a *Főtéren* (Piac, Kossuth-tér, ma Piața Libertății), Istók János még Kossuth szobrát tervezte rá, nem is sejtve, hogy a hosszúfalu-alszegi evangélikus temetőbe kerül végleges száműzésre.

Sétánk a térképen

Innen, a *Piacról* (45,61751° É; 25,69335° K; 495 m) indulunk a mintegy 8 km hosszú sétánkra, hogy térben és időben bejárjuk a faluszéli dombvidéket, felelevenítve a településrészek történetét és helyrajzát.

Az egykori *Iroda utcán* megyünk felfele – most Mihai Eminescu utca –, elhagyjuk a Polgármesteri Hivatal épületét, a különféle irodákat, a csernátfalusi óvodát. Az elágazásnál, ahol egykor vályús, csorgós kút (*szip*) állott, balra fordulunk, s az *Oláhtemplom utcán* (Bisericii Române) megyünk tovább. Hamarosan jobbra térünk, és a Livezii utcán hagyjuk magunk mögött a csernátfalusi románság erdőszéli házait. Bizony az utcanév régi gyümölcsös emlékét őrzi: itt volt a *Fazakas-kert*. Ma új villák zárják a régi házak sorát, s eltakarják ez egykori hangsúlyos idomot, mely uralta a falut. Messziről látszódva itt gömbölyödött a *Kerekdomb* vagy a *csernátfalusi Pancsó*, melynek keleti oldala már Hosszúfaluhoz tartozik, s ott *Csipkésnek* nevezik. Gerincén összefüggő taréjt alkotva büszke szálakként állnak a 100 éves *Határfák*. A domb román neve Ciocheanu (Cioclean).

Fakitermelés folyik a Csipkésen

Hangulatos a fenyők között vezető erdei út. Télen a hó és jégcsapok birodalma – jobb kéz felől több forrás, bal kéz felől mély patakárok. Tavasszal erdei ibolyák virítanak a marton, nyáron szamócák (*kapsák*) teremnek a hús fák alatt, s mi gyakran innen szedjük a fenyősziruphoz szükséges friss hajtásokat. Van, aki csak csendre és friss levegőre vágyva sétál erre, van, aki hús vízért jár a forrásokhoz. A gyermekek télen

szánkókkal, nyáron biciklikkel verik fel a havat vagy az út porát. S a széles ösvény kígyóbetűt írva kanyarodik át a *Tiszta-patak* völgyén (*Tomos pataka*, Valea lui Tomos).

Kígyózik az ösvény a Tiszta-patak fölött

Kiléptünk az erdőből. A rét túloldalán tiszteletet parancsolóan emelkedik a *Hegyeshegy* (románul Highiş, bár egyes újabb térképeken tükörfordításban jelenik meg a Muntele Ascuţit). Balra széles, de igen emelkedő út kerüli meg a hegyet, s a *Csernátfalusi Háttetőn* (vagy *Hágtetőn*, románul Curmătura Cernatului) ereszkedik be a Garcsin völgyébe.

A *Bivalylegelőn* vagyunk, míg hosszúfalú *bihajai* itt legelésztek, s jókat ittak a vályús forrásból (45,60871° É; 25,69923° K; 712 m), addig Trianon után az egész területet Angelescu ezredes kapta meg, s nevezik a helyet ma is a románok Poiana Angelescu-nak.

Fenséges panoráma tárul elénk Brassó, a barcasági Nagymező, a négyfalusi halmok, s tiszta időben még Szentgyörgyig is belátni. De végünk búcsút a tájtól és lépünk tovább. Újonnan épült házak zavarják a természetet teljesen felborítva minden harmóniát. Bal kéz felől életet adó források törnek elő s rohannak a mélybe. Jobb oldalt gyerekkorunk kedvenc síelő és szánkózó helye. Szép emlékek közepette érkezünk meg a menedékházhoz (45,60917° É; 25,70487° K; 606 m), melyet az 1970-es évek elején építettek, hogy az akkori faluünnepen a *Legényvásáron* (Târgul Feciorilor – melyet a szenteket nem szívesen emlegető kommunizmus után visszakereszteltek az ősi a *Szent Illyés Napjává* –

Sântilia – bár a rossz nyelvek azt állítják, hogy azért volt szükség a névcserére, mert a cigányság egyre nagyobb térhódításának köszönhetően Târgul Ciorilor-ként kezdték emlegetni ezt a sátoros ünnepet) legyen hová behúzódni. Az akkor egy nagyteremből és egy raktárból álló menedékház a csernátfalusi Central vendéglőhöz, s így a Fogyasztó Szövetkezethez tartozott. 1982-ben lett menedékház Benciu, a mai névadója, aki 10 év múltán, a rendszerváltás után, teljesen átvette, majd 8 évre rá megvásárolta, felújította, kibővítette. Így lett egy 70 és egy 20 helyes terme, 100 főt befogadni tudó terasza, saját konyhája és hűtőterme, a manzárdban pedig irodahelyiségei.

Pár lépés erejéig ismét a falu felé tartunk, de hamarosan jobbra térrünk. Szintén egy jelzés nélküli erdei úton haladunk. Ha előre mentünk volna Biriș kertjén (amely Árvaynál is még *Boroshegy* néven szerepel) keresztül jutottunk volna le Hosszúfaluba, pont az előbb említett ünnephez kapcsolódó *Szent Ilie-hegy utcán* (Timocului). Az egész rét itt egykor a posta tulajdonában volt, itt legeltették a postakocsikat húzó lovakat.

Székek és asztalok a Cigánykőnél

Alulról kerüljük meg a Hegyeshegyet, átlépünk egy forrás táplálta erecskén, s hamarosan a kék sáv jelzésbe torkollódik utunk. Új jelzés, alig pár éves. A faluból indul, az Oituz és a Highişului utcák sarkáról (45,61437° É; 25,71123; 536 m), ahonnan 30 perc alatt ér a *Cigánykő*-höz, 1 óra 10 perc alatt a Csernátfalusi Háttetőhöz, másfél óra alatt a

garcsini erdészházhoz, 3 óra 30 perc alatt pedig a Rencén lévő menedékházhoz.

Utunk emelkedik, a bal oldali szakadékot fakorlát szegélyezi, s miután elhagyjuk a *Pál árkát*, a *Boros-völgyet*, mintegy kilométer megtétele után a sűrű fenyőerdőben érkezünk meg az útelágazáshoz, ahol hagyjuk a kék sávot tovább futni céljai felé, s mi balra térünk pár lépés erejéig, hogy egy bővizű forráshoz, s a mellette lévő erdei tisztáshoz érkezzünk. A forrás táplálta erecske körül egykoron nyárfák borították a tájat, s neve is innen ered: *Nyáros völgye*. Ha tovább mennénk a jelzésen, teljesen megkerülve a Hegyeshegyet a *Toplós-kúthoz* jutnánk először. Legendás hely, hisz a hiedelem szerint szépasszonyok fürödnek itt, s ha valaki naplemente után iszik belőle, bivaly alakú szellemek fogják kísérteni.

A Nyáros forrása

A mi forrásunkat azonban 1906-ban építette ki egy Răduleanu nevű négyfalusi, s tiszteletére most a teljes tisztást Poiana lui Răduleanu-nak nevezik, annak ellenére, hogy régi térképeken még a völgy magyar nevének megfelelően Dealul Plopiș szerepel. Magyar neve most értelmét veszítette, hisz a *Cigánykő* (45,60286° É; 25,71601; 691 m) névadóját, a köveket, a 2010-es átalakítások közben elhordták. Igen ekkor szélesítették ki a tisztást, padokkal, asztalokkal, tűzrakó helyekkel látták el. Ma kedvenc majális hely.

Mi is itt állunk meg először, jókat kortyolunk a téli hideg elől termoszba eldugott teánkból, megesszük *merendénket*, majd tovább indu-

lunk a falu felé. A forrás mellett haladunk el, egy nagy meredekén érjük el a sorompóval elzárt fakitermelő utat, majd a legújabb 4 csillagos négyfalusi szállodát, a Hanul Mureşenilor-t. Mellette a négyfalusi sípályává avanszált domboldal, a *Széles-árok* (Valea Largă), mely az utca mai névadója is. Régi neve *Nyáros-völgye utca*.

Széles-árok: a négyfalusi sípálya

Beértünk a faluba, s egy jó kis honismereti túra erejéig megéri az erdő alatti utcákon visszamenni a Főtérig. Már csak azért is, mert itt maradtak meg leginkább azok a híres, kettős eresztű csángó kapuk, melynek rokonai leghamarabb Belső-Ázsiában lelhetők fel. Ezeket az utolsókat csángó mesterek készítették az 1960-as években. Hasonlóan tanulmányozhatjuk a hétfalusi házak oromzatainak igencsak gazdag mintakincsét, és azokat a jellegzetességeket, amelyek megkülönböztetnek egymástól magyar és román házakat. Menjünk hát végig az Oituz utcán, hogy találkozassunk a Highişului utca sarkáról induló kék sáv jelzéssel, majd az Unirii utcán végigsétálva érjük el a Bivalylegelőre vezető aszfaltos utat, a Szent Mihály és Szent Gábor oltalmába szentelt görögkeleti templomot, majd a Timocului utcán végigmenve a Mende Valér tervezte, stílusában a Kós Károlyéval rokon iskolát, mely 1912. szeptember 15-én nyitotta meg kapuit. Később itt működött a Pionír-ház, ma a Tanulók Klubja. Mellette elhaladva lépünk ki a *Főútra* (Regele Ferdinand, 8 Mai, ma George Moroianu sugárút), szembe velünk a hosszúfalusi volt egészségügyi központ impozáns épülete, előtte a *Dirba-híd*

(45,61931° É; 25,70159; 504 m). E furcsa nevű folyót, mely végigköveti Hosszúfalut, s majd a Vidombákba (Weidenbach – *füzes patak*) ömlik egyesek a német Der Bach vagy Dürbach (*száraz patak*) elferdítéseként tartják számon.

Lépünk még egy párat a Főúton, s az első utcán térünk le jobbra. Két magas épület között haladunk el, a jobb oldali egykor patika volt, s még emlékszem gyerekkoromban – az egyedüli emlékem, amely megmaradt vele kapcsolatosan –, hogy pultján pióccákkal (*vérszípókkal*) tele üvegek voltak. A bal oldali a volt evangélikus kultúrház épülete (1921 és 1929 között evangélikus középiskola), amely most a Disz Tipo nyomdának ad székházat. A *Bornalikon* megyünk végig. A történelem során a Petőfi Sándor és Piatra Mare között váltogatta nevét ez a mezőre vezető keskeny szájú utca, melynek előtagja a boronálás művelését, alaptagja pedig a szélességére vonatkozó információt (lyuk) őrzi. Noha ma a kevés magyar vonatkozású négyfalusi utcanevék egyike, a Petőfi Sándor név megszüntetett egy régi funkcionális nevet.

Kék sáv jelzés a Rencére

Bal kéz felől a volt hosszúfalusi fafaragászati, majd polgári fiú, majd építészeti iskola hátsó része, mellette Négyfalu egykori legnagyobb farraktára, jobb kéz felől ház sor, s itt a 77-es számú házban töltöttem gyermekkoromat. Balra térünk, s a lefödött Dirba mellől látjuk meg a tömbháznegyedét. Az egykori *Szénafű* ma már nem létezik. Az 1980-as

évek elején ide építették a tömbházakat a Kárpátokon kívülről betelepített munkaerő számára. Bizony, akkor borították fel teljesen, s végérvényesen a város nemzetiségi arányait.

Hétfalusi kettős eresztű kapu

Újonnan vágott utcán lépünk ki a *Hátulsó utcára* (11 Iunie, ma Ady Endre), s megyünk tovább nyugat felé. Jellegzetes hétfalusi csángó utca, most már átépített házakkal. Jobbra az egykori *Tramváj utca* vagy *Füves utca* (Partizanilor, ma Armatei Române), majd a *Hermány utca*, az egykori *Bogyén*, románul Hărmanului, mostani otthonom utcája.

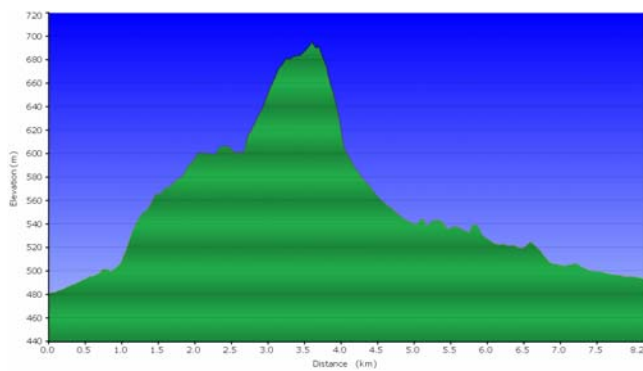
Az elágazásnál balra térünk, hogy a *Vásár utcán* (Tanorok utca, Vásár utca, Oprea Țârcă, Libertății, ma Al. I. Lăpedatu) felmenve érjük el ismét a Főteret. Bizony egykori híres csernátfalusi vásárok emlékét őrzi ez az utca, s hogy ennyi neve volt a történelem során, jelzi, hogy a település egyik főutcája.

*

Ismeretlen román katona szobra őrzi ma Négyfalu Főterét, s vigyáz..., talán a legjobban arra, nehogy őrségváltás legyen ismét... ■

Gerendakötés

A túránk profilgörbéje

Fotók: Kovács Lehel István

TERMÉSZETFOTÓK

Bemutatkozik a:

Nagy-kőhavas

Blénesi György: *Csűrkapu*

Blénesi Edith: *Nagy-kőhavas*

Blénesi Edith: *A Hétlétráknál*

Blénesi György: *Kilátó*

Blénesi Edith: *Kilátó*

Blénesi Edith: *Sziklák és utak*

Blénesi György: *Jégszakáll*

Jenei István

Eljövök újra

Az erdélyi körvasút lomha masinája
lassan bezakaton Csíkszeredába.
Tarsolyom telve élmény-aranyakkal,
agyamban danáztat sok székelly smaragd-dal.

Szívem elemésztő tűzzel kalapál;
nálam napi vendég volt hegylakó madár.
Székelyföld varázsolj álmot szemeimre,
tudatom bájod széppel telehintse!

Elszakadásom fájó tájaidtól,
nem eleget ittam forrás-kútjaidból.
Amíg visz a vonat anyaország felé,
mélyen bús lelkemet hit élénkítené:

Eljövök újra, bárha megtehetem,
rövid ruccanásom el nem felejthetem.
Wass Albert, Orbán, Nyíró s Kós Károly –
nem esik messze Erdély a hazám

Sipos Lajos

A csütörtöki séta

*Respekttel és főleg szeretettel
Nádudvary Gyurka barátomnak*

Hogy mi is ez a csütörtöki séta
nem fog írni róla a történelem...
Hisz nem világraszóló esemény
spártai csata vagy pyrrhosi győzelem.

Jelentéktelen köznapi esemény,
egy egyszerű séta a Cenk alatt...
és mégis – mégis emlékeink közt
akaratlanul is megmarad.

Valamikor egy drága lénnyel
kéz a kézben sétáltunk itt,
vagy hallgattuk holdvilágos este
a madarak csábító dalait.

S talán az első csók is itt esett,
s az ígérek csodás halmaza,
s feledve múltat és jelent
egyikünk sem vágott haza.

Szívünk is muzsikált, s a gesztenyefák
suttogták hozzá a forró szöveget,
bolerót lejtettek vidám mókusok.
...S mindent elraktározott az emlékezet.

S most visszatérünk annyi év után
és észrevétlen itt sétál velünk
annyi álom, annyi terv s a „valaki”
kit nem sikerült elfelejtenünk.

Van orvosunk, ki gyógyítsa memóriánk
s forrásvizet ajánljon tokaji helyett,
s van festőnk, ki lankadatlan festi
aktok fogytán szebbnél-szebb tájképeit.

Szögedi költőnk a vidám hangulatot
markolja meg, míg kóstolgatja sörét,
s hogy melyik szebb: Brassó vagy Szöged
azon töri folyton a fejét...

S van aki szigorú listát vezet:
ki kivel jött éspedig hányszor,
ki kiért hiányzott megint,
s ki kiért lépett meg az áldomásról.

Van aki bátor viccekkel orvosolja
a politika mindennapi bajait,
s van aki próbálja felidézni
hogyan sétált valaha Ady is itt...

S ha véletlenül összevesznénk,
hogy ki kivel ment a múltkor el,
hogy igazolatlan mért hiányzott,
vagy Beától mért nem köszönt el.

S miért lett drog a csütörtöki séta...
Ügyvédünk rögtön közbelép
s annyi viccel fűszerezi „szpiccsét”,
hogy feledjük azt is mit mondtunk elébb...

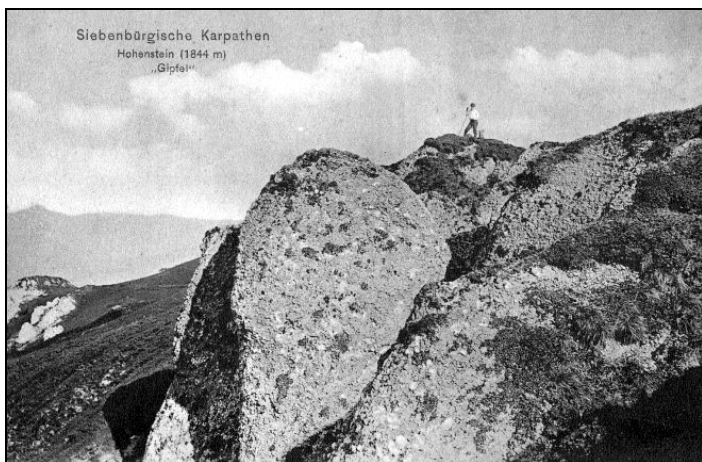
Hogy mi is ez a csütörtöki séta?
Nem fog írni róla a történelem,
de bizisten legjobb terápia
az unalom rákfenéje ellen.

S kinek nincs kivel szólnia
vagy nincs kivel jól összevesszen,
jöjjön csak bátran csütörtöki nap
s az igazságról értekezzen...

Hadd gyűljünk össze oly sokan
hogy Rezső ne bírjon összeírni,
s egy Tuborg mellett próbálja
a szörnyű helyzetet kibírni.

Hogy mi is ez a csütörtöki séta?
Gyógymód a lustálkodás ellen,
vagy ha úgy vesszük: baráti konferencia,
brassói valóság, mely mégis... történelem.

Brassó, 2012. augusztus 29.

Kovács Lehel István
klehel77@yahoo.com

Reményik Sándorral a Nagy-kőhavason

*A Nagyköhavason mentem én átal
És találkoztam fent a Szabadsággal.*

Sűrű köd üli meg a Barcaságot, s a téli napforduló újjászülető csillaga még gyengén világít át a hőinverzió miatt kialakult tejszerű valóságon. Ilyenkor, amikor a városban alig látjuk egymást, a Nagy-kőhavas csúcsát ragyogó napsütést tölti be, s a ködfelhő fölötti kitárult panoráma csak a Csukás, Keresztény-havas, Bucsos és Királykő csúcsát engedi láttatni, mintha az ős Pannon-tengerből emelkedne ki itt-ott egy-egy sziget.

Lépteink alatt kísértetiesen csikorog az ezüst-kékesen csillogó hó, s a gyakran –20 fok alá eső hőmérséklet a jég és fagy birodalmává varázsolja a Hétlétrákat, a Medve-szakadékot és a Tamina-vízesést. Pillanatok alatt vált át az ég hidegen üdítő kéke fekete fellegekbe, s a hirtelen kerekedett hóvihar vadul csavargatja a százéves szálfákat. Ilyenkor mélyen a szemünkbe húzzuk sapkánkat, begomboljuk kabátunkat, s a szakállunkra, bajszunkra fagyott jégcsapok némán visszhangozzák a jégkirálynő csókját. Szemöldökünk szürke zúzmarájában kémleljük – menedéket keresve – a fergeteg végét. Hányszor kellett visszafordulnunk a nagy köd és hóvihar miatt amint elhagyva az erdőhatárt már nem élvezhettük a fák nyújtotta menedéket. Egy lépést sem tudtunk megtenni a platón: nem láttuk hova lépünk...

Igen, tél köszöntött a Barcaságra, s a magashegyi túrákra való készülődés már otthon felemészti erőinket. A nyári kirándulásokkal ellentétben – mikor egy rövid nadrág és egy póló kimeríti teljes ruházatunkat – komolyan kell készülődni: réteges öltözködés, lábszárvédő, kabát, legalább két sapka, kesztyű, sál, meleg italos termosz a hátizsákba stb.-stb., ami arra késztet, hogy legalább egy órával kelljen felkelni az indulás előtt, s mire már teljes „harci díszben” kilépünk a kapun, fáradtan tesszük meg már az első lépéseket – nem is beszélve arról, hogy legfeljebb 8 óránk van arra, hogy világosságban megtegyük az eltervezett utat. Nem mintha a téli túráknak nem lenne meg a maga varázsa: a tüdőt tisztító hideg levegő, a végeláthatatlan érintetlen hómezők – melyekbe alig merünk belépni, nehogy megzavarjuk a természet végtelen harmóniáját, a jégcsipkés faágak – melyek egy mesebirodalmat idéznek, de bezzeg nyáron! Egy-két perces gyors készülődés, jó 16 órás világosság vár, hogy felfedezzük, alaposan kikutassuk hegyeink szépségeit, van időnk bőven elidőzni egy-egy madártrilla mellett, megdézsmálhatjuk az útszéli bokrok gyümölcseit, s jókat inni az üdítő forrásvizekből.

Egykori menedékház a Malomdombnál

A tél hidegében egy ilyen nyári túrát fogunk feleleveníteni, hogy megismerkedhessünk a hétfalusi csángók szent hegyével, a Nagy-kőhával – feltárva rejtélyeit, időben és térben bejárva mészköves ösvényeit, fellebbentve csodáiról a feledés ködfátylát.

Csak a feltétlenül szükségesekkel felpakolva hátizsákunkat hagytuk el Bácsfalu utolsó házait a Bolnok alatt, majd a Brassó–Bukaresti E60-a főút

kesedése az elején, a víz hőmérséklete sohasem volt megfelelő fürdésnek. Nem így a régi kender- és lenáztatók, amelyek az ősi idők óta működtek, míg a kommunizmus fel nem számolta. A Kőba és a Sipoly pataka tonnaszámra áztatta az idők során a kendert, s a kúpokba felállított kényék jurtatáborát mintáztak a kősziklák alatt.

Az egykor itt működő brassói rézpörölyde, kohó és rézhámor messze beleveszett a felejtés ködjébe. Mára már csak az egyre veszélyesebb méreteket öltő, csak néha legális fakitermelés maradt a vidék és táj egyetlen kihasználója, s persze a mindenhol jelenlévő juhlegeltetés.

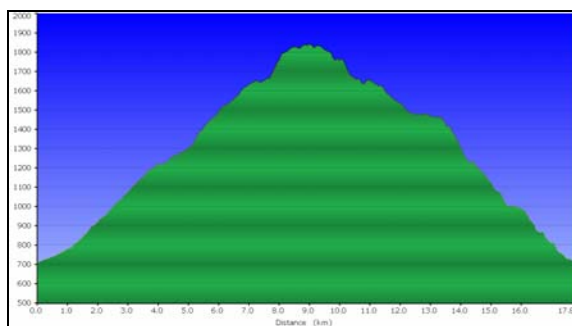
Sorompó zárja el az erdei utat, s igencsak meg kell keresni a Sipoly patakán ide-oda vándorló, mindig máshol lévő pallót, hogy elindulhasunk a piros sávval jelzett *Főúton* a Nagy-kőhavasra. Azon az úton, amelyet a brassói turisták *Családi útnak* neveztek, a BTE 1929-ben elnökéről *Halász Gyula útnak* nevezett el, de a hétfalusi csángók csak ősi nevén *Havas útjának* mondják, s már időtlen idők óta járták szekérrel, hogy fát vagy akár szénát fuvarozzanak. Igen, igazi *költő útja* volt. A Nagy-kőhavas sem mindig volt Nagy-kőhavas. Nem kellett megkülönböztetni más havasoktól, így egyszerűen a csángók számára ez volt a *Havas*, jobban mondva *Hovas*. Később, mikor különbséget tettek a kőhavasok és a mezőhavasok között, ez lett a *Kőhavas*, majd amikor a turizmus is elterjedt és a méretet is érzékeltetni kellett, csak akkor lett *Nagy-kőhavas*.

Gyermekkorunkban összejártuk a Havast. Csak úgy egyszerűen, mint az erdei, hegyi emberek. Beálltunk egy-egy patakba, s addig másztunk felfelé, míg a forrásáig értünk, majd ki az erdőből a nagy platóra. Valahogy így is jöttünk hazafelé. Ha szakadékra leltünk, megkerültük, ha meredekhez értünk, lankásabb utat kerestünk, ha nem volt út, ott volt a patak. Nem igazán követtük a jelzéseket, sőt már eleve nem is indultunk el a jelzett utakon, pedig a Nagykon mindig is jól látható jelzések voltak.

Húvösen csörgedezett a Sipoly pataka, s lassan magunk mögött hagytuk a nagy elágazást: most nem a *Hétlétrák* felé vettük utunkat, se nem a Jégbarlanghoz a *Cigány úton*, s mégcsak a Kőba felé sem, vagy a Bolnokra. Hanem egy mély, sötét völgyön caplatunk felfelé az erdőben, alattunk, mellettünk a *Havasút árka*.

Sűrű erdő, széles szekérút, serpentinek, pihenőpadok, vízmosságok, sétányok, gerincek, mészkő, homok – legváltozatosabb térszíni formák

kísérik másfél órás utunkat felfele a Családi úton. Rendre magunk mögött hagyjuk az Anger-árkot, Nagy-kanyart, Tisztás-pihenőt, s végre megérkezünk az útelágazáshoz, ahol elhagyjuk a Havas útját, hogy pár pillanat erejéig megcsodálhassuk a *Veres-kő* nyújtotta kilátást. 76 m magas háromszög alakú sziklafal tetején vagyunk, s ma már inkább csak így ismerjük: *Medve-szakadék*. És itt fent, a világ tetején találkozunk először Reményik Sándorral, aki 1933 augusztusában valahol itt állhatott, s a csúcs szikla-ormát bámulva vetette papírra a Medve-szakadék mondáját, versben is megörökítve a mesét, melyet juhászoktól hallva csángó nagyapák mondtak tovább unokáiknak: *A medve jött. A rémület riadt. / A legelőkre nem volt vissza-út. / Vad szirtfalba hajlott a lanka le. / Szökellett a vezér kos őrrült irammal, / Szelíd szemére vér-fátyol borult, / Az otthonos táj irtó idegen lett. / Táncoztak körös-körül a hegyek. / S vérködös szemmel ugrottak utána / Háromszázan: aranygyapjas sereg. / Gyöngye testekből hörgő piramid: / Szirt tövén véget ért a vad menet.*

A profilgörbe

Elhagyva a napfényben sziporkázó mészkősziklát, belépünk a hús lombkoronák alá, ahol nem a kék háromszög jelzést követjük a Medve-szakadék aljához, majd a Hétlétrákhoz, hanem 10 perc erejéig tovább megyünk a Családi út összekuszált régi és új ösvényein fel a gerincre, ahol a piros ponttal jelölt Cigány-úti összekötő ösvény letérőjére bukkanunk. Bátran haladunk előre, s a fiatal erdőből vakítóan sziporkáznak a mészkősziklák. Egy kis csorgón szerényen folydogál a hús víz, a hegység leghidegebb vizű forrása ez, az egykori híres *Vályús-kút*. Nyoma sincs ma már a farönkökből kivájt vályúknak, s a tehéncsordák kolompjait is elnyelte már a feledés homálya. Bizony, a táj átalakult. *Pásztor-*

gyerek. A szava idegen. / A szeme mosolyog. / Nincs benne gyűlölet, sem félelem. / Tetszik nekem. / Szentgyörgynapjától Szentmihálynapig / Itt terelgeti nyáját csendesen. / Emberrel itt alig találkozik. / A gondja csak a máé / S nem veti árnyékát a holnapig.

A régi határkő

Két úton is mehetünk tovább, a szekérút jobbra tart, egy kis nyári ösvény pedig balra, bár mindkettő a *Nagy-tisztásba* (*Nagy-Csihányos-rét*) torkollik, mely nem hazudtolja meg nevét, alig tudunk haladni a keserűlapik és csalánok között. Egykor itt állt a bácsfalusi meddőcsorda hatalmas istállója, melyet az 1970-es évek végén lebontottak. A *Puskás-tető* megdőbbségre készített, s csak ekkor figyelünk fel, hogy egy órája jöttünk a Medve-szakadéktól. Útelágazások. Előbb a Jég-barlang felől jövő kék sávval, majd jó 10 perc múltán a Létrás-szakadék felől jövő sárga sávval találkozunk, s nemsokára elérjük a Garcsin völgyéből felvezető sárga háromszöget. Az utak térben a *Csűr-kő-réten* futnak össze, időben pedig számos menedékház köré: *Menedékház a Nagy-kőhavason. / Ezernyolcszáz méter tenger felett. / Emberfeletti csend. / Az ablak nyitva van. / Az ablakon beúsznak / Méltóságosan, kézzelfoghatón, / Kisértetiesen a fellegek. / A völgyben éltem le az életem, / De mindig-*

*mindíg felleg-űző lázban. / A mélységből kapkodtam fel utánok. / Most ők
nyúlnak utánam.*

Blénesi Edith: *A Sziklasoron*

Még egy óra a csúcs. *Csűr-kő, Csűr-kapu, Boglya-tető*, az ország legmagasabban fekvő volt síugrósánca, *Macska-hágó*, fejünk fölé tornyosuló fehér mészkősziklák, királyrózsák és havasszépék, s végül az *Írott-kő. Szikla. Döbbentőn tornyosodik föl. / Csak tekintetem kúszik föl reá / Füg-*

góleges falon. / És visszahull. / Alul / Szeszélyes rajz cifrázza a követ. / Runák, rovások, hieroglifek: / Kő-evangelium. / A föld történetéből / Egy ősi, titokzatos fejezet. / Felírva találjátok ezeket / A Nagyköhavasón. / Írták az áradó és apadó / S lassan visszavonuló tengerek / Anno egyben, / Ama első napon. / Az Embernek előtte. / Mikor csak Isten volt és a hegyek.

A tetőn kényelmes ösvény vezet a csúcs felé. *Ahogy a hegyek nőnek, / Úgy törpülnek a fák. / Nagy szálfá-göggöt nem tűr / A magasság.* A piros kereszt és a kék sáv letér a Tamina-vízesés felé. Havasi legelők. Gerinc. Ezeréves határunk vonult el itt. S mi ismét együtt gondolkodunk Reményik Sándorral, aki Raduch György, Gillich Fülöp barátaival szívesen kereste fel a Nagy-köhavast. Igen, ő még láthatta az itt húzódó határköveket, s rájuk is borulhatott... *A Nagyköhavasón / Egy kicsi kőhalom. / Ez emberkézre vall / Simára csiszolt oldalaival. / S mért, mért nem: ez még áll. / Határkő. Elment tőle a határ. / S tulajdonkép minek / Ezen akadni meg? / Megakadnak a vándorfellegek? / Ledülnek töprengeni a szelek? / Mi lehet, mi e magasban is fáj. / Innen s túl egy az ég és egy a táj. / Innen s túl egyformán szegényesen / Gyalogfenyő és boróka terem. / A Nagyköhavasón / Egy kicsi kőhalom. / Egy kicsi kőhalom. / Egy kicsi sírhalom. / Alatta mégis egy világ pihen. / Láttam, ahogy valaki ráborult / És sírt keservesen.*

1844 m. A Csúcs. Mennyország. Elképesztő körpanoráma – ilyen lehet az örökkévalóság. *Zord magaslát: a Fellegvár ez itt. / Erőszak rakta s tartja falait. / Ember-önként és változó uralmak / Láncot csörgetnek és rabot tartanak. / Szurony, szörnyű rend, vessző, fegyelem / Itt sötét börtön-flóraként terem. / Rém-madárként egy emlék suhan át: / Nyögnek a befalazott katonák... / Ezerhatszáz... olvasom egy falon - - / A doh s a penész ma is hatalom. / S mily nagy erősség ez itt, nézve letről, / S mily vakondtúrás fentről, a hegyekről. / Bucsecs, Csukás, Királykő, Köhavas: / E fellegvár alattuk mily avas. / A Nagyköhavasón mentem én átal / És találkoztam fent a Szabadsággal.*

De rohanás vissza – a hétköznapiakba. Még bekukkantunk a Zsuzsila-khoz, az 1930. május 29-én felfedezett Jégbarlanghoz, melynek bejáratánál egykoron kis fakunyhó állt, majd visszatérünk, hogy a *Szikla-sor* alatt érjük el a Cigány-utat. *Kőba-nyaka.* 1 km hosszú összefüggő sziklafal, a *Kő-kert.* Árkádok, cseppkőfüggönyök, oszlopok, odúk. Arcok a kőben. *Ezek a szürke, hallgatag kőszálak / Papok, s nem prédikálnak, / Pró-*

féták, de senkit nem feddenek, / Se vétkes királyt, se vak népeket. / Csak állnak s várnak / Mindenkit, aki fáradt, / Mindenkit, aki megterhelte.
 Omladékos, meredek talaj. Piros pont. A Cigány-út. Hús erdőn át, kényelmes lejtőkön rohanunk szinte lefele. Az erdei gyümölcsöt gyűjtő cigányok útja, amelyet Puskás Kálmán BTE-elnök épített ki turistaösvénnyé. Kivágott erdő, cserjés, nagy ereszkedő, tisztás, s végül a Malomdomb. Bolnok. Bácsfalu. Türkös. Csernátfalu. A túrának vége, hazaértünk. *A sziklarózsa régen elvirult. / Amit most hoztam: csak a levele. / Kicsi, fénytelen, fakó zöld levél. / Nincs egyebem. / Értétek be vele. ■*

A Hétlétrák 1930-ban, 1950-ben és 1971-ben

A régi Enciánok válogatott írásai
Encián, 1935. november I. évfolyam, 8. szám

Barangolás a Nagykőhavason

Leggyakrabban járt és környékünk legváltozatosabb útirányú havasainak egyike a Nagykőhavas. Számtalan irányból mondhatni a hegység minden oldaláról, szebbnél-szebb felvezető úton közelíthetjük meg a csúcst (1844).

Ha Brassóból kiindulva a helyérdekű vasutat vesszük igénybe, Derestye végállomástól utunk a menedékházig (1620) kb. 3 ½ órát tart.

Ha a vasárnaponként közlekedő autóbusszal megyünk, szinte félórával rövidebb utunk, tekintve hogy ez a hegy lábáig a Malomdombig visz.

Ha látványosságban bővelkedő utat akarunk választani, akkor a már nagyon sokunk előtt és túl a vármegye határain ismerős „Hétlétrás-út”-on igyekszünk célhoz. A Malomdomboktól kiindulva, jobbra a főúttól, kis havasi patak mentén haladunk, mely néhol üdítő tisztásokat szel át, majd ismét csak a medrére szorítkozva csörtet alá, de mindvégig hűs-eges útitársunk marad. Egy órai járás után komor sziklafal bukkan fel szemünk elé, melyet csak ha egészen megközelítettünk, vesszük észre, hogy elértük a létrákat.

Mindenki igyekszik valamit magára venni, mert a vízeséses sziklái között hűvösebb a levegő. Beérünk az első szikla-sikátorba, lefektetett fatörzseken haladunk, melyek a vízbe vannak elhelyezve. Minél bennebb haladunk, annál nagyobb és hangosabb a vízesések zaja és amikor

a legnagyobb létrához (18 m.) érünk, amelynek oldalát a lecsapódó víz bőségesen nyaldossa, már csak egymás fülébe ordítva értekezhetünk. Fenséges látvány ez az óriási szikla-medence, melynek falai teljesen símára vannak borotválva az időjárás viszontagságai folytán. Kissé szorosabban markoljuk meg fölfelé haladva a létra fokát és midőn az utolsó is a hátunk mögött van már és újra kint vagyunk tágasabb levegőrétegben, valamivel könnyebben lélegzünk fel.

Utunk most már egy völgyön folytatódik, mely mintegy 20 percnyi járás után keresztúthoz vezet. Ha most a létrásút folytatásán akarunk célhoz érni, az egyenesen haladó utat választjuk, mely jó meredek kaptatón visz egészen a menedékházig. Azonban, ha újra csak a változatost kedveljük, úgy a kereszteződésnél balra, egy jelzett ösvényen kapaszkodunk fel, mely a Medve-szakadék és létrásút közötti gerincen visz át és 20–25 perc alatt már a Medve-szakadékban vagyunk. Napsütéses időben az egész szakadék kis tisztásával, üdítő forrásával és a völgyet övező fákkal, meg a minden színben pompázó erdei virágaival jó érzéssel tölti el bensőnket. Rövid, kényelmes sétány után most egy $\frac{3}{4}$ -ed órás mászás következik, mely kissé próbára teszi ugyan a hegymászóit, annál inkább örüljünk az ezt követő serpentineknek, melyeknek utolsója már a főútba torkollik és pontosan az alatt hagyott szakadék fölött, a kilátóhoz vezető örvénynél lyukad ki. Innen már alig 1 és fél óra alatt elérhetjük a menedékházat.

Egy másik gyönyörű útja a Nagykőhavasnak a „Cigány-út”. A Malomdomboktól kiindulva, a főúttól balra térve haladunk előbb, egy kopár hegyi úton, mely nemsokára fiatal ültetvényesen visz. Változatos, szebbnél-szebb kilátásokkal tarkított gerincen folytatódik az út, ahonnan balra a Csukás és szemben, menetirányban a Nagykőhavas gerincei bontakoznak ki teljes pompájukban. Tovább sűrű fiatalerdőbe jutunk, melynek érdekessége az a sok kis serpentin-út, ezt elhagyva pedig a Garcsin-völgyre nyílik szép kilátás és nemsokára kiérünk szintén a főútba és a már ismert úton nemsokára a menedékházhoz.

Kényelmes turista-szálló vár itt a jövevényre, mely a legkényesebb turistaigényeket is kielégíti.

Aki idáig, feljött, az már okvetlen megnézi a csúcsot, mert igazán szépet csak itt látni. Az ugrósánc irányában visz az út, melynek egyik ágán az úgynevezett Írottkövet érintjük, mely sziklának elnevezése onnan ered, hogy oldalfala – a természet különös szeszélye folytán – írás-

szerű erecskékkal van tele. Innen már tágasabb kilátás kínálkozik a gyönyörű Garcsin-völgyre, melynek szakadékaiban virágnylás idején illatos királyrózsát szedhetünk, fönn a tetőn, pedig, mint valami végtelen vörös szőnyeg borítja be a környéket a havasok virága, a vérvörös alpesi rózsza. Télen kitűnő sítérp ez a fennsík szerteszét elágazó útjaival, s ezért nagyon sokan látogatják egész télen át.

Visszajövet szintén válogathatunk az útirányt illetőleg. Nagyon érdekes út a Tamina is a maga változatosságaival, vízeséseivel, hosszabb-rövidebb szerpentinjeivel. Az út körülbelül 3 ½–4 órát vesz igénybe és gyönyörű szép völgyön át Felső-Tömös közelében érünk ki az országútra.

Ha rövidebb utón akarunk lejutni, akkor Bolnok (1187) felé vesszük utunkat. A nagyrétről ágazik el a csűr irányában. Kezdetben fárasztó ugyan fel-le ismétlődő csipke-útjaival, de mindezek dacára megérdemli a fáradságot. Útközben, ha a jelzéseket figyeljük, keresztúthoz érünk, melynek balra letérő ága (fehér mezőben piros pont) a jégbarlanghoz vezet. Mintegy 2 óra járásnyira a sok erdőjárás után tágas, mogyoróbokrokkal dúsan benőtt rétre érünk, ez a Bolnok. Kisebbszerű menedékház van itt is, mely szintén BTE tulajdonát képezi. A Barcaságra és Hétfalu egy részére nyílik szép kilátás. Hatalmas, országos viszonylatban páratlan ugrósánc van készülőben, melyet az idei télen már át is adnak hivatásának.

Szép erdei úton ereszkedünk le akár Csernátfalú, vagy pedig a Tatársánc felé, egy harmadik úton pedig a Malombombokhoz érhetünk le.

Mire a nap lenyugvóban, hatalmas kört jártunk be és tüdönket teleszívtuk havasaink éltető és üdítő levegőjével.

Vágner Ödön ■

Az ENCIÁN vicces oldala

Történetek „brassói” turistákkal

– Azok a bennszülöttek, akik dobokat ütögetve próbálják elűzni a gonoszt, komplett idiótáknak tűnnek azon okos emberek szemében, akik a dudát tövig nyomva próbálják megszüntetni a közlekedési dugót.

•

Egy székelyföldi falun keresztülhaladó brassói turista észreveszi, hogy az egyik udvaron egy ember veri a feleségét.

– Mit csinál, jóember? – kérdezi megbotránkozva.

Mire az ember:

– Javítom a mosógépet.

•

A sivatagban megkérdezi a brassói turista a nomád pásztort:

– Esett már itt valaha is eső?

– Persze. Emlékszik az Özönvízre, amikor 40 napig esett az eső?

– Igen, olvastam a Bibliát.

– Na, abból mi is kaptunk 5 centit.

•

Skóciában megkérdez egy brassói turista egy odavalósit:

- Mikor lehet látni a Lochnessi szörnyet?
- Általában négy-öt whisky után....

•

Turista megy a múzeumba. Lát egy nagyon öreg dinoszaurusz csontvázat, odamegy a teremőrhöz és megkérdezi:

- Uram, mennyi idős ez a csontváz?
- 70 000 000 éves és két hetes.
- És két hetes? Ezt meg honnan tudja ilyen pontosan?
- 70 millió éves volt mikor munkába álltam két héttel ezelőtt...

•

Japán turista beszáll egy taxiba Budapesten, s kéri a sofőrt, hogy vigye körbe.

- Ez mi? – mutat egyszer a várra.
- Ez a Budai vár.
- És meddig épült?
- 50 évig. – válaszolja a taxis.
- Nálunk egy ilyen 10 év alatt felhúznának – mondja a japán.

Kis idő múlva jön az újabb kérdés:

- Na és ez mi?
- Ez a Lánchíd – válaszol a taxis.
- És ez meddig épült?
- 7 évig – jön a felelet.
- Nálunk egy ilyen egy év alatt felhúznának.

A taxinak kezd vörösödni a feje, de nem szól semmit.

Öt perc múlva megérkeznek a Parlament elé és a japán rögtön kérdezi: – Ez mi?

- Mit tudom én, tegnap még nem volt itt! ■

Kovács Lehel István
klehel77@yahoo.com

A darázscsípésről

Veszélyesek lehetnek az erdei darázsrajok is. A kecske-darazsak (*Vespula vulgaris* Linnaeus) csípésükkel, fullánkjukon keresztül juttatják a méreganyagot áldozatukba, így az emberekbe is. A csípés során bejutott méreganyag (olyan polipeptidek, amelyek kitágítják és áteresztővé teszik az ereket) bekerül a kötőszövetbe, gyulladást okozva. A darázscsípés helye megduzzad, fájdalommal, viszketéssel párosul. Amennyiben a rosszullet jele mutatkozik, azonnal forduljunk orvoshoz. A darázscsípés némelyekre nézve igen veszélyes, van akinél olyan allergiás következményekkel jár, hogy csak az orvosi segítség mentheti meg. Különösen veszélyes a szemre vagy nyakon ért darázscsípés. Ha a nyelv vagy torok esik áldozatul, akkor a helyileg kialakuló duzzanat akár elzárhatja a légutakat gégevizényőtt okozva, mellyel életveszélyes állapot léphet fel. Ha egyszerre több csípés éri az embert, akkor a vérbe jutó toxinok mennyisége összeadódva, akár allergiás reakcióhoz hasonló tüneteket válthat ki, amelyek a következők: láz, fejfájás, szédülés, hányás.

Nem mindegy, hogy valamilyen darázs faj vagy méhfaj csípett meg. A méhek fullánkjának felszíne nem sima, hanem szőrös és a csípést követően a fullánk a bőrben marad a méregzsákkal együtt, ami a rovar halálát okozza. A darázs fullánkjának a felszíne simább és erősebben tapad a törzséhez, ezért csípés után nem pusztul el, így egy alkalommal többször is csíphet.

Ha darázsszűmmögést hallunk, messze kerüljük el a helyet. Reggel alulról kerüljük meg, mert a légáramlatok felfele húzzák őket, délutánt viszont felülről kerüljük meg. Soha ne dobjuk meg közel fészüket, ne kotorásszunk bennük bottal.

Túrákon érdemes zárt ruhát, zárt cipőt viselnünk és kerüljük az élenk színeket, az illatos kozmetikumokat. Ha szabadban eszünk, ügyeljünk, hogy nem maradjon édesség nyoma a bőrünkön, a cukor ugyanis vonzza a darazsakat.

Ha ránk szállt egy darázs, ne tegyünk hirtelen mozdulatokat, a hadonászás támadásra ingerli a darazsát, hanem igyekezzünk valamilyen egyszerű módon megszabadulni tőle, például úgy, hogy egy túratársunkat megkérjük sapkájával vagy valamilyen kéznél lévő eszközével vegye le rólunk, vagy ha nem a hátunkra szállt a darázs, ezt magunk is megtehetjük. A hajba szállt rovarral szemben jobb a hajkefe, mint a kéz.

Ha megcsípett valakit egy darázs, legelőször azt derítsük ki, hogy csípte-e már meg addig darázs, van-e tudomása arról, hogy a darázscsípés allergiás rohamot (anafilaxiás sokkot) okoz-e nála, vagy sem.

Amennyiben nem áll fenn az anafilaxiás sokk esete, a fullánkot a bőrből amilyen gyorsan csak lehet, el kell távolítani. Ezt megtehetjük például egy csipesszel, de egy éles késsel is, a fullánk belépésével ellentétes irányból. A csípés helyét ezután fertőtleníteni kell, ha lehetőségünk van rá érdemes jegelni (a hideg borogatás nemcsak a fájdalmat csökkenti, de a duzzanatot is lehúzza), majd antihisztamin tartalmú krémmel bekenni. Ha nem elég a helyi kezelés, viszketéscsillapító tablettát vagy cseppet is adhatunk.

A csípés normális esetben helyi, 10 cm-nél nem nagyobb átmérőjű, néhány nap alatt oldódó reakciót okoz. Ez viszketéssel, a bőr és izom megkeményedésével jár.

A viszketés, csípés okozta kellemetlenség ellen számos házilag előállítható hatékony szerek léteznek, „kéznél lévő” gyógymódokat is alkalmazhatunk.

Például a sós víz zsírral összekeverve csillapítja a viszketést, a szóda-bikarbónából és vízből kevert paszta, de a citromlé, ecet, eukaliptuszolaj, teafaolaj, svédcsepp, vagy a pálinka is védelmet nyújt a darazsak, méhek által kibocsátott anyagokkal szemben, így a bőrünkre dörzsölve csökkenthetők a kellemetlen panaszok, hasonlóan járhatunk el összetört friss

petrezselyemlevéllel is. A gyulladt bőrt a mentolos fogrém is megnyugtatta, a fájó, égő érzést a hagyma és a fokhagyma is megszünteti.

Csípések esetén is csodát tesz az aszpirin. Ha egy tablettát porrá zúzunk, majd egy kevés vízzel krémmé keverjük, a csípésre rákenve nemcsak a gyulladást húzza le, de a fájdalmat is csökkenti. Ha kéznél van kalcium tabletta, vagy pezsgőtabletta, azt is bevehetjük.

Az allergia csak azoknál fordul elő, akiknek a szervezetében a mérreg ellen antitest termelődik. Ez a folyamat csak többszöri csípés után válthat ki túlérzékenységi reakciót az arra hajlamos emberben. Így ha valakit már ért olyan méh-, illetve darázscsípés, amelynek az általános tünetei kifejezettebbek voltak, akkor ügyeljen egy következő csípés alkalmával.

Az anafilaxia a gyerekek 0,4–0,8 százalékánál, a felnőttek 3 százalékánál fordul elő. Annak kockázata, hogy a nagy helyi reakciót mutató embereknél egy következő csípés anafilaxiás rosszullétet vált ki, 5–10 százalék.

Azt mutatta, hogy az egész szervezetet érintő allergiás reakciót a dó felnőtteknél egy következő csípés 70–75 százalékban okoz ismét anafilaxiát, míg gyerekeknél csak 40 százalék körüli az ismételt súlyos reakció kockázata.

A rosszullét általában a csípést követő 2–30. percben kezdődik és különböző súlyosságú lehet. Az anafilaxia okozta halál leggyakoribb oka a gégeödéma.

A csípést követően nagyon gyorsan a nyelv és a torok megduzzad, fulladásérzés, levegő utáni kapkodás, verejtékezés, sápadtság, vérnyomásesés, szapora pulzus, szájban vagy szemben jelentkező duzzanat, sípoló vagy nehézlégzés és eszméletvesztés jelentkezik.

Ezek a tünetek azonnali sürgősségi ellátást igényelnek. Ha nincs a közelben orvos, aki szükség esetén beadja az életmentő adrenalin injekciót, akkor mentőt kell hívni.

Az ilyen beteget ne tegyük autóba: várjunk a mentők kiérkezéséig, fektessük stabil oldalfekvő helyzetbe, ájulás esetén pedig emeljük magasra a lábait.

A kalciumtabletta vagy -injekció nem alkalmas az allergiás tünetek kezelésére. Hatékony allergia elleni gyógyszerek az antihisztaminok, ezekből már recept nélkül is lehet kapni.

Akinél már kialakult egyszer az allergiás reakció, öninjekciózásra alkalmas adrenalint (epinefrint) kaphat. Ez a szett egyben tartalmazza a gyógyszert, a fecskendőt és a tűt, valamint egy nagy megbízhatóságú beadó rendszert, de a teljes ellátáshoz elengedhetetlen, hogy a szer beadása után azonnal mentőt hívjunk, vagy orvoshoz forduljunk. ■

Ambrus Attila
ambrusatilla@gmail.com

Bábel Amerikában

Jó volt elszakadni a földtől. E földtől.

Ha a halál, a léleknek a testtől való elszakadása kellemes, akkor ahhoz az érzéshez lehet hasonlatos, amely akkor érint meg, amikor a gép, e modernkori griffmadár a levegőbe emelkedik.

Amerikás magyarok naplójában itt következik be az a fordulat, amikor az óceánjáró korlátján áthajolva az elvándorló, a kitántorgó megvallja, hogy elhagyva szűkebb hazáját, Erdélyt, s szeretett Európáját is, meghalt egy kicsit.

Én ezt az agóniát inkább azóta érzem, miután egy hónappal e földtől való elszakadásom után – túl a hazaérkezés örömén – átéltem a landolás megrázkódtatásait az otopeni-i repedezett kifutón, s a biológiai órám is nehezen tudom visszaállítani a távoli jövőről a folyamatos múlttra.

A gép egyenes vonalú és egyenletes mozgással közelít Nyugathoz, ahol minden természeti törvényt megtagadva a (hol)nap kel, odalent Erdély fölött még az éjszaka árnyai suhannak, s a hajnal szórt fényében elvegyülnek.

Az irodalmi és erdélyi hírlapírói etikett most megkövetelné, hogy a Boeing 737-es ablakából vigyázó szememet Erdélyre vessem, ám nem látok mást, csak azt, hogy talán Gyegyóditró felől jön egy fekete felhő.

Amíg hazatalálok, következnek egymás után a repterek, mintha csak a berecki gyorsal döcögnek a székely szárnyvonalon, s lassítana a

vonat a kökösi hídon, átszállás Sepsiszentgyörgyön, aztán Angyalos, Bita, Borosnyó, Barátos... Így következnek: Amszterdam (kinek Ajax és Kovács István, kinek Utrecht és Apáczai Csere János), aztán Washington, New York, majd Amerika Brassója, Seattle és Minneapolis, végül az otthon az otthontalanságban: Cleveland, ahol ha magyarul szólok is, van, aki megért, s félmondatokból is értjük egymást...

Cleveland

A clevelandi helyi napilap – az egyetlen, amely túlélte a hetvenes-nyolcvanas évek kíméletlen konkurenciaharcát – június 18-i számában olvasom, hogy Ralph Hudak tiszteletes, a Szeplőtlen Szűz Szíve templomának plébánosa nyolc nap alatt öt hívét temette el. „Ez kissé sok és sokk volt számomra, ám egyáltalán nem rendkívüli eset – mondta a tiszteletes – évente 60-80 hívemet kísérem el utolsó útjukra.” Következett a kötelező kérdés, és a rezignált válasz: „Évente 8-10 kisdedet keresztelek”. S Hudak tiszteletes azok közé a clevelandi papok közé tartozik, akinek az egyházközségében mérsékelt a létszámapadás. A cikkíró Dawid W. Martin utánajárt, és kiderült, hogy a kilencvenes években, miközben egy személy megszületett vagy beköltözött Clevelandbe, 27 el távozott az élők sorából vagy más városba költözött...

Azon a héten, amikor Ralph Hudak tiszteletes eltemette 5 hívét, a városi oktatási és nevelési tanács elhatározta, hogy bezárja K-8-as elemi iskoláját, mert az diák nélkül maradt.

Dawid W. Martin sokkoló írása Cleveland demográfiai gondjairól kisebb változtatásokkal, a szereplők behelyettesítésével, a számadatok finom korrigálásával akár a Brassói Lapokban, Brassóról is megjelenhetett volna.

Cleveland és Brassó közti más hasonlóság is azonnal szembeötlő: a hajdani nagy iparvárosok keresik új identitásukat. Cleveland a biotech-

nológiák bevezetésétől, az úrkutatási program folytatásától várja a fel-
lendülést, s a legtöbb petrodollárt a híres clevelandi klinika hozza a vá-
ros kasszájába: itt kezeltek magukat az arab világ állam- és kormány-
fői, azok családtagjai és teljes udvartartásuk.

Cleveland

A múlt század tízes éveiben Cleveland 3 ezer üzemében több mint 100 ezer munkás dolgozott, s a magyarok száma meghaladta a 60 ezret. A szélkiáltó madár főként innen, az Erie-tó déli partjáról, a Cuyahoga folyó torkolatánál épült városból szólt. De szólt nem csupán a magyaroknak. Ma Clevelandban 117 (igen száztizenhét!) nemzeti közösség él. (Milyen szegénynek tűnhetett a clevelandinek a Szent István-i értelemben, európai mércével mérve gazdagnak tartott Brassó a maga három városalkotó nemzetiségével, s milyen mérhetetlenül szegénynek tűnik ma, amikor a Burgot építő szászok leszármazottjai már Bajorországban jelentetik meg az erdélyi város lapját, a nagymúltú Kronstädter Zeitungot...)

A hatvanezer magyarnak száz évvel ezelőtt iskolái voltak, 81 kulturális és jótékonyági egyesülete működött, 7 magyar napilap s 10-nél is több szépirodalmi és vallásos folyóirat jelent meg.

Mindez már a múlté. Többek közt azért is, mert Amerikában mindig azért adnak ki egy-egy lapot, folyóiratot, hogy a szerkesztők, újságírók megéljenek belőle, s nem azért élnek, hogy lapot adjanak ki. A váteszi

szerep elutasítása és pragmatikus gazdasági érdekek követése – azt mondják – a siker titka.

1902. szeptember 28-án leplezték le az Univercity Circle téren, a Magyar Kertben – itt minden nemzetnek saját kis parkja, úgynevezett kertje van! – Kossuth Lajos szobrát. Azét a Kossuth Lajosét, akinek katonái hozták létre az első amerikai magyar települést, Új-Budát Iowa államban.

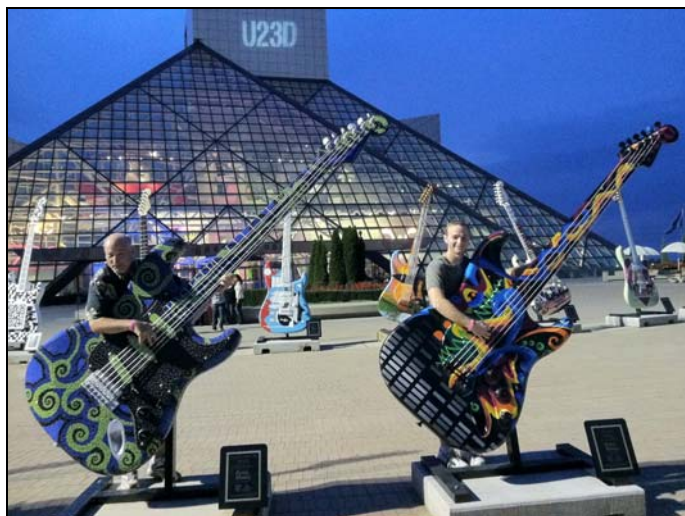
Mintegy négyezer magyar honvéd menekült akkor az Államokba.

Hogy Új-Budából nem lett New York méretű és jelentőségű település, vigasztaljon az, hogy a világ fővárosában már csak egy utcánév emlékeztet arra, Manhattan szigetén, New York helyén előbb New Amsterdam jött létre, s míg a holland telepet elnyelte az angolszász city, Új-Buda még áll, s a magyarokról Kossuth Lajos jut az átlagamerikai eszébe, noha azt sem tudja, Magyarország Európában van-e vagy Ázsiában, mégis valami megmagyarázhatatlan vonzalmat éreznek irántunk. Ma azt mondják, '56 okán. A történelemben jártasabb amerikaiak azonban azt is megjegyzik, hogy 1851 decemberében egy, az amerikaiknak ugyan-csak tetsző személyiség, Kossuth Lajos megérkezett az Újvilágba, s a szabadság és a függetlenség eszméjét hirdette, s a magyarok számára ezzel hosszú időkre megváltotta az amerikaiak rokonszenvét.

Sem 1848-ban, sem 1851-ben, sem 1956-ban az Egyesült Államok nem segíthetett a magyar szabadságharcosokon. Kossuth előtt Millard Fillmore elnök az 1818-ban elfogadott semlegességi törvényre hivatkozott. Ezt a semlegességi törvényt szegte meg 2003-ban iraki hadjáratával George W. Bush. Fillmore és Eisenhower „semlegességi törvénytiszteletének” ismeretében nem tartozhatom a bírálói táborába...

Ha Fillmore nem is állt Kossuth mellé, Eisenhower pedig hagyta, hogy orosz tankok vonuljanak a pesti srácok parittyái ellen, Amerika és Cleveland a negyvennyolcasok és az ötvenhatosok menedéke lett. Közel 50 ezer magyar menekült az Államokba a kommunistaellenes szabadságharc leverése után. Ők a magyar emigráció legértékesebb és legbefolyásosabb csoportja. Noha az ötvenhatosok a kommunista diktatúra elől menekültek el, ők az Egyesült Államokban a távbosszú helyett a megélhetés lehetőségét keresték, és a zömében jól képzett fiatalok keresték továbbra is a kapcsolattartás lehetőségét az óhazával, az otthon maradt barátokkal, rokonokkal.

Bőjtös László, a clevelandi tiszteletbeli magyar konzul is '56-ban jött Amerikába, csak arra a rövid időre, amíg „odahaza” elcsendesednek a fegyverek. Közel fél évszázada él Clevelandben. Építész. Zavarja, hogy az amerikaik gazdagságuk ellenére nem igényesek, sem öltözködésükben, sem építészetükben nem azok. Talán ezért lett európai eleganciájúvá és kényelművé a Bőjtös által renovált Renaissance szálló, amelynek halljában találkoztunk.

A clevelandi rockmúzeum

A konzul jól tájékozott magyarországi és erdélyi ügyekben. Erdélyi ismerősei, barátai nevét sorolja, azokét, akik a clevelandi magyarok meghívására részt vettek a hagyományos augusztusi, Szent István-napi magyar napokon. Idén az RMDSZ, illetve a Polgári Mozgalom esélyeiről szerveznek vitafórumot.

Közben elmondja, hogy ma Ohio államban 250 ezer magyar él. Az Egyesült Államokban az elmúlt század végén 1 millió 775 ezer amerikai mondta magát magyar származásúnak. Azaz többnyire olyan magyar nevű vagy származású amerikainak, aki már nem vagy alig ismeri anyanyelvét.

A Kossuth-szobor még megtekinthető, ám a törött tulipánospad a clevelandi magyar negyed központjából már eltűnt. Az ötvenhatos ma-

gyarok kivételével a kivándorolt magyarok könnyen, szinte szívesen olvadnak be. Az amerikai identitás az ő választásuk.

Pakisztáni barátom, Anszar Abbaszi írja sebtében haza lapjának, hogy 2001. szeptember 11. után az Államokban dolgozó pakisztániak lemondtak muszlim neveikről és Ansarból Al, Szuheilből Ed, Szultánból Joe lett. Abbaszi az amerikaikat vádolja sovinizmussal. Én csak csendben kérdezem meg: mégis miért tették? Mert Amerikában akartak dolgozni, válaszolja. Hangosan gondolkodom: Pakisztánban megmaradhattak volna szegénynek és urdunak, de ők Amerikát választották és senki sem kényszerítette őket erre... Nem ért velem teljesen egyet.

Bójtös László a kiegyezés híve.

Hamar kiegyezünk abban, hogy az amerikai ötvenhatosok és az erdélyi magyarok státusa némiképpen azonos, más, mint az amerikai magyaroké, erdélyieké: velük ellentétben nem mi választottuk meg, hol élünk, s ezért jussunkat sem lehet elvitatni, noha jogunk nem az ősiség joga többé, hanem – s erre éppen a modern Amerika tanít meg – pusztán azért illetnek meg és pusztán azért megilletnek az emberi jogok, mert vagyunk.

Így gondolja ezt Jane Campbell, Cleveland republikánus polgármestere is, aki a város polgárainak munkahelyeket, iskolákat és a bűnözés megfékezését ígerte, s azt is, hogy lakásépítési programjának köszönhetően a nyolcvanas években még 900 ezer lakost számláló város lakossága 2005-re 365 ezerről 500 ezerre nő.

Amit nem hallottam Clevelandben: hogy a gondok miatt a republikánus polgármester a demokrata többségű tanácsot szidta volna vagy fordítva, ehelyett mindkét fél a megoldásokat kereste.

Mert Brassótól eltérően, Clevelandben a Nagy Politikának semmi köze a közösség- és a városfejlesztéshez.

A világ legnagyobb politikai hatalmának állampolgárai nagyon keveset politizálnak...

*

Mr. Fisher szerint az élet egy nagy utazás. A nemlétek között –, fűzi hozzá Khaled, az Egyiptomból Londonba menekült arab újságíró, aki – noha élvezi a nyugati társadalom áldásait – elnyert szólásszabadságát

arra használja, hogy Amerika- és Nyugat-ellenes véleményét alkalmas és alkalmatlan időben kifejtse.

Mr. Fisher nem hallja meg Khaled dekadens megjegyzését. Mr. Fisher amerikai, így nem szereti túlbonyolítani, ami végtelenül egyszerű: az élet utazás és punktum. Mr. Fisher hatvanas éveinek elején jár és egy szállítási vállalatot működtet. Nem csoda, ha a létet utazásként képzelem el. Noha az is természetes lenne, ha az ember egzisztenciáját két időpont közti elmozdulásnak mondaná, mégpedig egy szinuszgörbe mentén történő térben és időben megvalósuló mozgásnak.

Mr. Fisher – a gépkocsivezetőnk, aki Clevelandben a városnéző körutunkon kalauzolt –, tíz évvel ezelőtt Minneapolis egyik egyetemén matematikát tanított, és az IBM számítástechnikai magazinjának volt belső munkatársa.

A clevelandi Szent Erzsébet templom

Elveszítette állását és feleségével, a szintén egyetemen tanító filológussal a Minneapolis melletti St. Paulból az olcsóbb Clevelandbe költö-

zött, ahová hajdani tanárkollégája, a ma indiai vendéglőt működtető Alec hívta.

Mr. Fisher jól tudja: Amerikában az élet valóban egy nagy utazás.

Nem csoda, ha az orlandói Hotel Embassy Suite igazgatója ezzel a levéllel üdvözölte vendégeit: „Mi mindannyian utazók vagyunk. Születéstől a halálig, az örökkévalóságtól az örökkévalóságig utazunk. Ez a szálloda téged szolgál, nem pénzgyár számunkra, hanem otthon, melyet hogy megpihenj, néked felajánlunk”.

A megható levél mellett egy másik üzenet, csupa nagy betűkkel: „BIZONYÁRA MEGSZOMJAZTÁL HOSSZÚ UTADON. EZÉRT AJÁNLJUK FIGYELMEDBE EZT AZ ASZTALODON LÉVŐ FRISS FORRÁSVIZET. OLTSD EL A SZOMJAD MOST. EZ A SZÁLLODAIGAZGATÓ AJÁNDÉKA!”

És egészen kis betűkkel: Ha megiszod, 3,5 dollárt fizetsz!

Egy liter floridai forrásvízért, amely az erdélyi kutak vizével sem vetekedhet, s amelytől fájni kezd a szívem, aztán a fejem, mert Kovászna, Tamásfalva, Hatolyka és a Bálványos, Petőfalva elfolyó hasznosítatlan borvizeire gondolok.

No meg arra a szinuszgörbére, amelyről Mr. Fisher is beszélt és Kelly McBride, a tampai Poynter Institute tanára is említést tett. Arra, hogy minden amerikai vagy szinte minden amerikai tisztában van az-
zal, hogy aki ma fent, az nem biztos, hogy holnap is ottmarad, ám, aki-
nek pályája a szinuszgörbe legalsó pontjára ért, annak is van reménye a
kapaszkodásra.

Mr. Fisher tényyszerűen közli velünk, hogy ő Einstein tanítványának a tanítványa, így amikor kezdet fogtunk vele, két kézfogásra kerültünk a nagy Alberthez, s csupán egy kézfogásra John Gleen úrhajóshoz, aki Mr. Fisher rokona. De sem büszkeség, sem harag nincs a hangjában, amiért ő, a hajdani egyetemi tanár ma taxizni kényszerül szülővárosától 2500, fiatalokora városától 1000 mérföldre.

A tampai Business Weekly gazdasági magazin új sztárriportere, Josh is természetesnek tartja, hogy több mint 40 évi határőrszolgálat után tavalyelőtt beiratkozott a Poynter Institute újságíróképzőjébe, amit a tavaly, 57 évesen el is végzett, s nyugdíja mellé így még szép summát megkeres. Enélkül a jövedelem nélkül azonban aligha lakhatna tovább St. Petersburg-i lakásában: a magas közüzemi árak miatt.

Egyébként nemcsak Mr. Fisher, hanem Mrs. Fisher is dolgozik: a clevelandi klinikán tolmács. Hatvanegy évesen tanulta meg az arámi nyel-

vet, hogy a kőolajbárókkal, olajsejkekkel, azok családjával anyanyelvükön közölhesse az orvosok verdiktumait, tanácsait. A clevelandi klinikán ugyanis erre is figyelnek: az ott dolgozó orvosok szerint az anyanyelven közölt diagnózis, recept fél egészség.

Amerikában a munkának kultusza van.

Truman elnököt ma is nagy tekintély övezi, elsősorban azért, mert a második világháborút követő gazdasági válság közepette kimondta: fő, hogy dolgozzanak! Trumannak igaza volt: az első nehéz évek, a nincstelenség hónapjai után a konok és céltudatos munka meghozta a gazdagságot is. A tétlen sóvárgás a gazdagság és a pénz után csak neurózist szül.

*

Amerikában a csapvízen kívül – amit minden vendéglőben ingyen tesznek az asztalra – a legértékeltenebb dolog is pénzbe kerül.

Ennek ellenére a legudvariatlanabb dolog társaságban a pénzről beszélni. Nem illik firtatni, ki mennyit keres. Szuheil, a pakisztáni tévémoderátor is tudja ezt, mégis mindig megkérdezi akivel csak találkozunk, politikust és újságíró, a szállodai portást és a taxisofőrt: mégis mennyit keresnek?

A válasz minden esetben udvarias és kitérő volt: „Tudja, én egy nagyszerű cég alkalmazottjaként dolgozom, a cég szociális felelősséget érez minden alkalmazottja iránt, ezért nem panaszkodhatom...”

Nem panaszkodhat – magyarázza egyik kísérőnk, mert ha megteszi, s ez hivatali felettése fülébe jut, az sajnálkozva közli az elégedetlenkedővel, hogy sajnos a cég nem tudja szakértelmének megfelelően jutalmazni, ezért kéri, keressen olyan céget, amely őt jobban megbecsüli...

Mégis mennyit keresnek az amerikaiak? New Yorkban például évente átlag 50 ezer dollárt.

Clevelandben kevesebbet. Igaz, kevesebbet is költenek. A Cleveland képes magazin júniusi számában Colleen Mytnick valóságos bravúrt követett el, a diszkrét amerikaiakat – városfeleit – rávette, árulják el, mekkora az évi jövedelmük.

A legtöbbet az Erie-tó partján Zydrunas Ilgauskas, a Cleveland Cavaliers kosarasa keres, évente 12 millió 224 ezer dollárt. A legkevesebbet egy hazánkfia, Cristian Tatulescu szállodai alkalmazott, aki 12 000 dollárból tengetheti életét.

Akárcsak Mohamed Abbasi, a volt marokkói történelemtanár, aki csomagjainkat a kötelező 1 dolláros baksis ellenében felszállította a szobánkba.

Egyébként Clevelandben is a zöld gyepek, a sportpályák parkettjének sztárjait fizetik meg a legjobban. Az indiánok baseballjátékosa, Omar Vizquel évente 4,5 millió dollárért bővíti a közönséget. Az egyik gyorsétkező-célcsoportjának clevelandi igazgatója ennek az összegnek kevesebb mint felét kapja, 2 millió dollárt vihet haza évente.

Floyd D. Loop, a híres clevelandi klinika vezetője 1 millió 639 ezer dollári évi jövedelemmel büszkélkedhet.

Stefani Schaefer évi 280 ezer dollárért vezeti show-műsorát a helyi televízióban, valamivel kevesebb a fizetése, 260 ezer dollár, Michael Schwartznak, aki a Clevelandi Állami Egyetem vezetője.

A művelődési intézmények dolgozóinak, a tanároknak, az egészségügyi dolgozóknak, a köztisztviselőknek az Egyesült Államokban is kisebb a jövedelme, mint az átlagamerikainak.

Denise Barone-t a beachwoodi középiskola tanárát évi 35 ezer 700 dollárral fizetik. Dalton Jones taxisofőr, Borris Danielson postás, Donnell Lipford lelkipásztor is hasonló jövedelemből él. Ők valahányan a középosztály alsó rétegéhez tartoznak.

David Vidra, aki piercingműhelyt működtet, évi 14 ezer dollárból éldegél. Nem minden a pénz – nyugtatja önmagát és az újság olvasóit.

David Vidrának ad igazat Cleveland egyik legfantasztikusabb személyisége, Mary Verdi-Fletcher is, aki nyitott gerinccel született, gyerek- és ifjúkorában 20 műtéten esett át, ám negyvenes éveiben járva megalapította a Dancing Wheels táncgyűjtést a tolószékekbe kényszerült clevelandiek számára. Verdi-Fletcher táncgyűjtésének évi jövedelme 35 ezer dollár, ám Mary csupán 18 000 dollárra tart igényt. Évi 18 ezer dollárból egy clevelandi olyan életminőséget tud teremteni magának, mint aki Brassóban havi 5 millió lejből gazdálkodik. 17 ezer dollárt jótékonyági célokra fordít, elsősorban táncsoportjának tagjait támogatja. Azt mondja Amerikában álmodni kell és pénzt keresni, pénzt kell keresni és álmodni...

*

Mégis ki keresi a legtöbb zöldhasú békabőrt Amerikában?

A fiatalabbak persze azonnal rávágják a választ: Bill Gates.

A Seattle-i – tulajdonképpen redmontoni –, diákos külsejű, lelkes és munkamániás Gates megváltoztatta a történelem folyását.

Seattle ma Amerika legszebb városa. Nem toronyházai, nem is a Csendes óceán, illetve az 5500 méter magas Olimpia hegy közelsége teszi azzá, hanem lakói.

Itt a nők nőiesek, a férfiak atléta termetűek – noha napi tíz-tizenkét órán át a számítógépek, a nótaszgépek, s legújabban a tenyérszámítógépek kijelzőit bámulják. Az utcákon a szerelmesek ölelkezve járnak. A barátok sokat nevetnek, miközben a világ legjobb kávéját, no meg a legjobb sörét isszák. Mindkettő – természetesen – seattle-i termék.

Seattle

Itt, Seattle-ben a városközpont legelérhetőbb helyén van a könyvesbolt, s a parkban szinte állandóan folyik a karaoke, mindig akad valaki, aki maga és a Seattle-iek szórakoztatására dzsesszt, country-t vagy popot játszik.

Éjszakára aztán ennek a parknak a padjain húzódnak meg a hajléktalanok. Azaz azok, akik kivívják maguknak a jogot a kőkemény padhoz. Mert mintegy nyolcezer hajléktalant vonz ma az Államok egyik leggyorsabb ütemben fejlődő városa.

Seattle láthatatlan látványossága minden bizonnyal a világ leg(ötlet)gazdagabb embere: Bill Gates.

„Szerény ember, rengeteget dolgozik és nagyon kevésszer lehet a városban látni” – mondják róla a seattle-iek. És meggyőződéssel folytatják: „Teljesen normális életet él 54 millió dollárt érő lakásában, a Washington tó partján, szereti az embereket és szereti a természetet is, talán ezért folyik át patak az udvarán. Rengeteget keres és sokat költ másokra. Diszkrét, nem hivalkodik. Olyan ember, mint mi. Csak sokkal gazdagabb...”

Lakeside-i iskolaigazgatója írta a tizenéves William Henry Gatesről a Harvard Egyetem szenátusának: „Kölyökzseni, gyorsabb volt a matematikai számításokban, mint tanárai. Agya felszív minden tényt és gondolatot, és láthatólag azonnal képes minden információt felidézni. Azok közé tartozik, akik mindent jól csinálnak...”

Aki találkozik Gates-szel, az meglepődik, hogy milyen szenvedélyesen beszél munkájáról, cége termékeiről, az általa elképzelt és tervezett jövőről. Olyan, mint egy túlkoros diák.

Bill Gates-szel ugyan nem találkozhatunk, ám első ízben engedélyt adott rá, hogy egy csoport, a mi csoportunk meglátogassa redmontoni kampuszát, a Microsoft birodalom egyik műhelyét.

Utunk Seattle-ből a Washington-tóra épített úszóhídon vezet Redmontonba, amely ma a Szilíciumvölgyet is megelőzve az információs társadalom anyabázisa.

Láthatjuk Gates lakóházát is. Madártávlatból is kitűnik, hogy Bill szereti otthonát, melyben feleségével, a Microsoft egyik vezetőjével, Melinda Fletcherrel és gyerekeivel, a hét éves Jenniferrel és a négy éves Rory Johnnal osztozik. A ház tóparti elrendezése, a harminc gépkocsi befogadására alkalmas garázs, a golfpálya Gates hobbijairól is elárulnak egyet s más.

A Microsoft kampuszban mindenki rajongva beszél Billről. „Itt mindenki szereti, amit csinál” mondja June Thomas, a Slate internetes magazinlap főszerkesztője. June Angliából emigrált Seattle-be. És vannak itt románok, indiaiak, németek, magyarok – a föld minden nemzetének legnagyobb koponyái ide jönnek, ahol ötleteiket, álmaikat jó pénzért valósíthatják meg.

A Microsoft arra készül, tudjuk meg, hogy az idén szeptemberben kezdődő 2004-es pénzügyiévből négy-ötezer új állást hirdet meg, és

kutatásra fordított költségvetési összegét 6,9 milliárd dollárra növeli. A Microsoft még a szoftverkutatás kezdeteinél tart, közölte Bill Gates a kissé meglepett pénzügyi elemzőkkel, ezért a kutatási összegek állandó és nagyarányú növelése.

„A kihívás abban áll – mondta Gates az USA Today című napilapnak –, hogy az 5 milliárd dolláros befektetéssel készült szoftvert kevesebb, mint száz dollárért lehessen árulni. S ez csak akkor lehetséges, ha a szoftver annyira vonzó, hogy sokan vásárolják.”

A Microsoft kampusz étkezdéjében ebédszünetben, aki nem kapja be három-négy perc alatt az ebédet, és nem tér vissza azonnal munkahelyére, az egyik kezében a villát fogja, másik kezével a nótaszégeken pötyögtet.

Bill Gates vigyáz alkalmazottjai formájára: az ebéd olcsó és kiadós, az üdítő és a kávé ingyen van.

Gates annak az üzletembernek a típusa, aki megkéri a termékei árát, ám időnként a távoli hasznot többre tartja, mint az azonnali nyereséget.

Első programját, egy órarendkészítő programot 13 éves korában adott el iskolájának, mégpedig 4 500 dollárért. Még abban az évben forgalomszámláló programját a város önkormányzata vásárolta meg.

1981-ben, 26 évesen MS-DOS programját nem is olyan hatalmas összegért adta el az IBM-nek, a világ legnagyobb személyi számítógépgyártójának. Ám Gates ekkor bizonyította először üzleti tehetségét: kikötötte, hogy a számítógépeken kizárólag Microsoft operációs rendszerrel használjanak. Azokra cégekre gondolt, akik lemásolták az IBM gépeit, s akik MS-DOS programját kénytelenek voltak megvásárolni. Ez jó néhány millió dollárt hozott a huszonéves zseni elektro-boszorkánykonyhájára. 1993-ban Microsoft operációs rendszerrel futott a világ gépeinek 90%-a...

És Gates is futott tovább: Windowson alapuló alkalmazási programokat hozott létre, majd megjelent az internet, amely meghozta a Microsoft legnagyobb sikerét is.

Gates a nagy kiadóvállalatoknál is részvényeket vásárolt, így hozzájutott a CD-ROM-on és az interneten közreadható információkhoz.

A Slate magazin mellett a Microsoft a tulajdonosa a vezető amerikai belföldi televíziós hírcsatornának, az MSNBC-nek is.

Gates kétségtelenül munkamániás. Éjjél előtt ritkán távozik az irodájából, s volt amikor végigdolgozta az éjszakát, reggel pedig kezdte e-

lölről. Minden közvetlen munkatársáról tudja, hogy a napnak mely időszakában szeret dolgozni, ezért megértő főnökként rugalmas munkaidőt alakított ki.

Mivel a világ leggazdagabb embere, a pénz nem érdekli. Azt mondta egyszer, hogy ha majd visszavonul, vagyonának legnagyobb részét jótékonyági alapítványokra bízza, s csak annyit tart meg, hogy családjával kényelemben éljen. De azt is mondta, hogy húsz évig nem fog visszavonulni.

„Úgy gondolom, több örömem van az életben, mint bárkinek, akit ismerek. A munkám kockázatvállalásra, új dolgok megismerésére készített. Ez a valóra vált álom.”

Vannak azonban olyanok is, akiknek rémálom az életük.

Seattle és talán Bill Gates is mintegy nyolcezer hajléktalant vonz a félmillió városba.

Adam Holdorf, a hajléktalanok kétheti lapjának a Real Change-nek a menedzser-kiadója szerint Seattle a harmadik legveszélyesebb város a hajléktalanok számára.

Amerikában 1999–2002 között legtöbbször ismeretlen tettesek 212 hajléktalant támadtak, vertek meg. 123-an belehaltak a támadásba. 30 eset Seattle-ben történt...

„Seattle ugyanakkor a legvendégfogadóbb város is: a hajléktalanok itt élnek a legjobban – mondja Adam, aki középosztálybeli család tagja. – Itt a középosztály tagjai segítenek a hajléktalanoknak, mert arra gondolnak, holnap ők lehetnek a helyükben házat, családot, reményt veszve éjszaka a padon...”

„Az élet ilyen” – helyesel David Bloom, aki Washingtonból, a főváros egyik lapjától került az utcára, majd hanyatott hónapok után a Real Change szerkesztőségébe.

David szerint „nem fontos, hogyan vesztetted el az állásodat, a lakásodat, a családod, ez egyetlen figyelmetlen lépés miatt bárkivel megtörténhet, s van, aki számára nincs bocsánat... A lényeg, hogy hajléktalan vagy, ám ember. Vágyaid, álmaid, szükségleteid vannak...”

A Real Change erre figyel és erre figyelmezteti Seattle polgárait.

A lap előállítása negyed dollárba kerül. Minimum egy dollárért árúsítják a hajléktalanok. A 75 cent az övék. A kéthetenként megjelenő lap nem csupán az utca világáról szól, hanem az életről, ahogyan az éjszakai parki padról, vagy a nappali éhes homályból látszik.

A középosztályhoz szól, s kiált segítségért.

Huszonöt-harmincezer példányban kel el. Hazai országos lap is megirigyelheti ezt a számot...

Ám Amerika szeret olvasni, Amerika szeret segíteni, mert minden amerikai érzi a lét kiszolgáltatottságát, azt, hogy forgandó a szerencse. Kalifornia tíz évvel ezelőtti büszkesége, a Szilíciumvölgy ma szinte kopár, s ki tudja, mi lesz Redmontonnal egy év, öt év múlva...

Seattle-ben éltek húsz-huszöt évvel ezelőtt a világ leggazdagabb halászhajósai. 1980-ban 2700 halász 2 millió kiló halat fogott ki és értékesített. Ma háromezren maradtak. Az 1970 bárkából 300 maradt, 150 ezer kiló halat értékesítenek. Alig annyit, hogy megéljenek valahogy belőle...

A Real Change székházától nem messze egy hajléktalan fekszik holtn. Húsz-harminc méterre volt talán a holnaptól, ám ő lett a nyolcadik halottja a hajléktalan közösségnek. A legdiffúzabb amerikai közösségnek.

Loraine Campbell hajléktalan írja a Real Change lapjain:

Kiléptem magamból,
kiestem,
s láttam, mint távolodik
el testem.
A kockakövön ültem,
és hiába
próbáltam visszahívni
testem önmagába.
Megéget a szégyen
mit hittem magamról
ki léssen,
s ki vagyok.
De volt-e valaha
valódi énem,
ki élnem
enged
s meghalni tanít?
Szeretem a kéket:
a kék valóság.

Ám nem teljesség.
Értem már,
miért nem vagyok teljes Én.

Ezeket a szavakat ízlelgetve hagyjuk el Seattle-t, a Csendes óceán partján növekvő várost, hol zenit és nadír, jövő és jövőtelenség ér össze a mával, hol a világ leggazdagabb és bevallása szerint legboldogabb embere él, s ahol nyolcezer hajléktalan számára Amerika csak demó. ■

**Szabó Csaba, Ambrus Attila Folyópartok–Újnomádok című útinaplója tisztelgés Xantus János emléke előtt. A könyv hamarosan a Világhírnév Kiadónál jelenik meg.*

A Hétlétráknál Nagy Bélával. Magdó István gyűjteményéből

Ugrai Noémi
ugrai_noemi@yahoo.com

Sétára hívlak... Hirscher Apollóniával

Ha visszapörgethetnénk 500 évvel az idő kerekét találkozhatnánk e százsz nővel, akiről utcát neveztek el városunkban. Lássuk csak ki is volt ő valójában!

archívum

Születésének éve nem ismert, a halálát viszont feljegyezték: 1547. Lucas Hirscher, hajdani gazdag brassói főbíró felesége volt. Talpraesett és erős nő lehetett, mert férje halála után nem áttalott átvenni a kereskedelmi ügyei intézését, ami abban a korban kizárólag férfiakra tartozott. Dolga nem volt könnyű, hiszen férje üzleti kapcsolatai Törökországtól Ausztriáig terjedtek. Nagy vagyonából többször juttatott pénzt karitatív célokra. Ő építette az egykori árucsarnokot, amit nagylelkűen a városban élő mesterembereknek ajánlott fel, hogy legyen ahol – igazi nagyvárosra illően – kiállíthassák portékáikat.

Az épület stratégikusan a főtéren helyezkedik el, ott ahol a vásárok színhelye és a város szíve volt. Külföldi vásárcsarnokok mintájára építették 1539 és 1545 között. 64,5 méter hosszával ez volt Brassó legnagyobb épülete e korban. A Katalin-kapuvál együtt az árucsarnok képviseli a reneszánsz építészeti stílust városunkban.

Az árucsarnok. Archívum

Forrás: internet

A korabeli díszítőelemekből nem maradt fenn más, csak Brassó városi címere és az 1545-re datált Hirscher családé a Tanács-tér felőli homlokzaton. Mindkettőt kőből faragták.

Az 1689-es nagy tűzvészben a tartószerkezet nem sérült, így sikerült felújítani. Többször restaurálták, átalakították. 1840-ben és 1857-ben nagyméretű változásokon ment át. Mostani arculatát 1960-ban nyerte el, amikor visszaállították eredeti formájára.

Az épület két párhuzamos hosszanti szárnyból áll, amelyek le vannak zárva a végeiken. A középen elhelyezkedő belső udvar a lovas szekerek behajtására használt, az áruforgalom lebonyolítására. A 3,65 méter széles – viszonylag szűk – udvarban a forgalom egyirányú volt. Ilyen módon a szekerek nem akadályozhatták egymást. Bejöttek a főtérről felől

és a hátulsó Johan Gött (egykori Fleischergasse) nevű utca irányába távoztak. Az udvarra érkező árufuvarra rálátás nyílik az első emelet ablakaiból is.

A földszint pilléres kialakítása a Hirscher utca (egykori Halpiac) fele utal korának divatjára és használat jellegére. Az árkádsor tökéletesen alkalmas volt a portékák kiállítására: védelmet biztosított a tűző Nap és az időjárás változásai ellen nemcsak az áru, hanem az eladók és vásárlók számára is. A földszinten raktárhelyiségek és boltok voltak, ahol különféle kézműves cikket és élelmiszereket árúsítottak: húst, sört, halat, sajtot és egyébeket. Itt kínálták árujukat a szűcsök, szabók, ón- és rézművesek, s más mesterek. Egyes darabok itt készültek az emeleten elhelyezkedő műhelyekben. Odafönt legfőképp a csizmadiák és cipészek székeltek és dolgoztak, valamint a vámhivatal irodái és raktárai kaptak helyet, míg a boltíves pincében bort tároltak.

Igazi „modern bevásárlóközpont” lehetett. A vásár – ami legegyszerűbb formájában a szabad ég alatt, a téren zajlott – beköltözött egy jól megszervezett épületbe, ami tulajdonképpen magát adta. Tovább fejlődött, szerveződött a kereskedelem egy zárt, esőtől, hótól védett építményben, ahol egy helyen voltak jelen a legfontosabb árucikkek. Ide érkeztek be a nyersanyagok, itt szedték a vámot és innen indították útra a fuvarra kész terméket. Itt ihatott meg egy-két korsó sört vagy bort a fáradt fuvaros, az üzletet nyélbeütő mesterember vagy az egyszerű szemlélődő városlakó. Magától érthetődő tehát hogy a vásárcsarnok éppen a szabadtéri piac mellett jöhetett csak létre, mert ennek a civilizáltabb formája.

Az áruzsarnok építéséhez egy legenda is fűződik. Hirscher Apollónia egyetlen lánya megbetegedett és hirtelen meghalt. Az ifjú gazdag leány holttestét szép ruhába öltöztetve és ékszerekkel feldíszítve készítették temetésre. Éjnek idején egy rabló belopózott a kriptába és le akarta húzni az ujjáról a gyűrűt, de mivel nehezen bánt el vele, kést ragadott, hogy levágja a lány ujját. Erre a lány a fájdalomtól felébredt tetszhalálából. Anyja, örömeiben, Istennek hálát adva, nagylelkű gesztust tett e csodával határos esemény emlékére: megépíttette ezt az áruzsarnokot és a városnak ajándékozta.

Az épület megőrizte eredeti funkcióját. Az emeleten üzletek működnek benne – főként antikvitásokat árúsítanak, és van itt még főtérre néző kávézó meg gyerekuckó is. A földszinten pedig vendéglők vannak: a

Kárpáti Szarvas (Cerbul Carpatin) és Hirscher-ház (Casa Hirscher). Az árkádsoron utazási irodák működnek. A belső udvar a legutolsó restauráláskor üvegtetőt kapott. Így átriummá alakult át és a vendéglő részévé vált. A boltozatos terek egyedi hangulatot kölcsönöznek a vendéglőnek és borpincének, mégis túl kevés vendég bukkan itt fel.

A pince valaha híres volt az itt tárolt borokról, 1960-ban 163 darab 4000 literes hordó volt tele. Mára csak 40 maradt ezekből és azok is üresen állnak.

Említésre méltó még a 60-as évek béli felújításkor létrehozott szintkülönbség, ami Hirscher utcát és az árkádsort érinti. Az utca szintje megemelkedett a XIX. században, a csatornahálózat létrejöttékor. Amikor 1960-ban az épületet felújították, a járda szintjét 80 cm-rel le-süllyesztették az utca szintje alá, hogy az oszlopsor eredeti szépségében legyen látható.

A Hirscher-ház. Archívum

forrás: internet

Egy másik épület, ami szintén kötődik a Hirscher családnak és Apolóniához, a Kapu utca és a Weisz Mihály utca sarkán elhelyezkedő impozáns épület, a volt Szász Nemzeti Bank székhelye. 1908-ban készült el Albert Schüller építész tervei alapján. A Jugendstil, a német szecesszió gyönyörű példája Brassóban.

Apollónia már régen nem élt, de az építetőknek és az építésznek fontos volt emléket állítani a város nagyasszonyának, hiszen a telek, amin a Bank felépült, a Hirscher család tulajdona volt valaha.

Az épület oromzatán, egy nagy ovális medalionban megörökítették Hirscher Apollónia teljes alakos képét. Mára sajnos már teljesen tönkrement a freskó.

A homlokzatra illesztett szarvasagancs is a Hirscherek nevére vélt emlékeztetni: Hirsch németül szarvast jelent. (Ugyanígy finom utalás a névre az árucsarnokban üzemelő Kárpáti Szarvas vendéglő elnevezése is.)

Az épület évek óta majdnem egészében üresen áll, nagyon megrongálódott. Egy ideje textil-ruhába öltöztették, a lehulló vakolat-darabok kivédése céljából. A homlokzatot utánzó vászon ideiglenes megoldás amíg pénz kerül a feljavításra. A Polgármesteri Hivatal egy központi turisztikai irodát szeretne létrehozni az épületben. Most a Megvalósíthatósági Tanulmány készül.

Az új évre várva reméljük, hogy ezek az értékek felújításra kerülnek. Bízunk abban, hogy sikerül mindkét épületbe több életet lehelni és a brassóiak igazán magukénak fogják érezni őket. Ha ez megvalósul, Hirscher Apollóniának nemcsak emléke, de szellemisége is tovább él majd. ■

Kovács Lehel István: *Kőbe szorult érzelem*

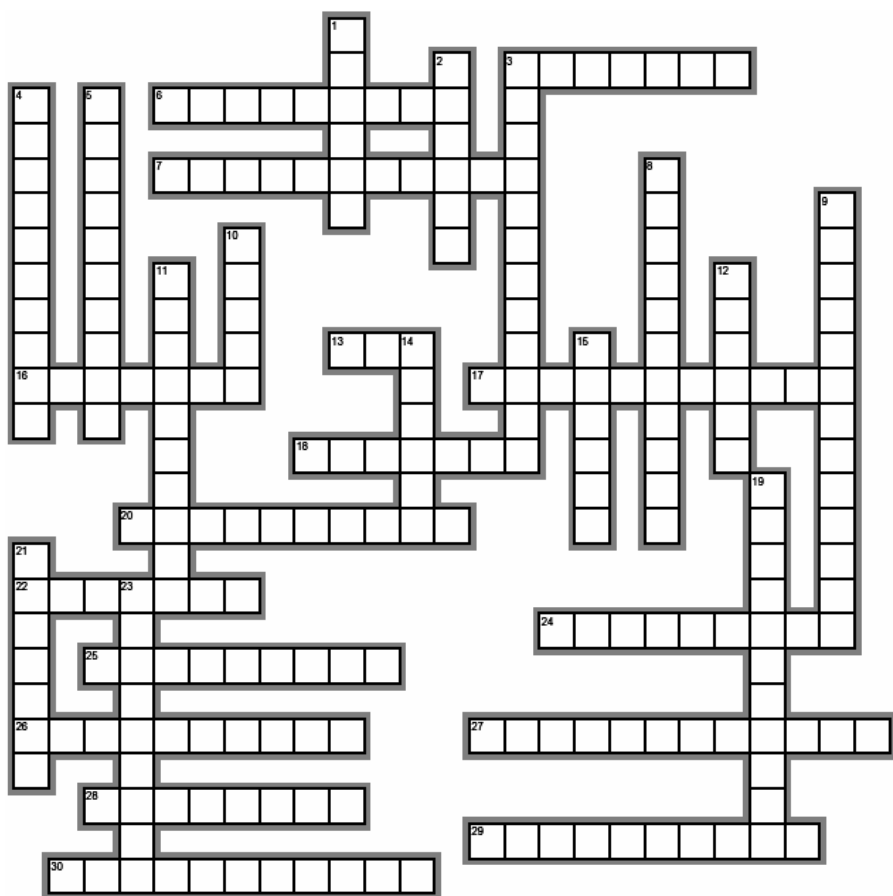

Kovács Eszter Apolka
V. osztályos tanuló

A Nagy-kőhavas

Vízszintes

3. A Keresztény-havas
6. Híres víz-rendszer
7. Erről írt Reményik Sándor a Nagy-kőhavason
13. Egyesületünk neve
16. Rejtett doboz
17. Avarkori műemlékünk
18. Kiránduló
20. Barlang a Nagy-kőhavason
22. Havasi tó a Nagy-kőn
24. Kunyhó a Nagy-kőhavason
25. Kiss Sándor emlékhelye
26. 1848-as emlékhelyünk
27. Védett növény
28. Turistaösvény a Nagy-kőn
29. A megfáradt turistának jól fog
30. Híres út a Nagy-kőhavasra

Függőleges

1. Vize üdítő
2. Szikla a menedékház fölött
3. A Hétlétránál folyik
4. Hosszúfalu hegye
5. Innen is fel lehet menni a Nagy-kőhavasra
8. Barcasági hegység
9. Híres szakadék a Nagy-kőhavason
10. Négyfalusi kertészbolt

11. Rododendron
12. A Nagy-kőhavas előhegye
14. Folyóiratunk neve
15. Vízesés a Nagy-kőhavason
19. Brassói boroszlán
21. Híres kőszikla
23. Kényelmes út a Nagy-kőhavasra ■

*Magdó Berta, Nagy Béla a Hétlétránál.
Magdó István gyűjteményéből*

Illyés Károly
karolyillyes@yahoo.com

Beszélgetés Molnár János bácsival a Zsuzsi-lakról

– János bácsit a Zsuzsi-lakról szeretném faggatni. Ha el tudná mondani, hogy épült ...

– Hát nagyon egyszerűen építettük, mert Mihály építette, pontosabban Mihály Károly. Ő kezdte el, ő építette fel, nagyrészt ő dolgozott rajta, mert ő volt a nyugdíjas. Voltak még Bákai Jenő, Vajda Sanyi és Gergely bácsi. Ők négyen kezdték el, de a „tettes”, a „munkás”, a „tervező” és a „végrehajtó” Mihály volt. Vajda Sanyi segített többet talán, mert ő is nyugdíjas volt. Idő kellett hozzá, nem tudtak hazajönni minden este, ott kellett aludni. Segítettem én is, amit tudtam, de keveset tudtam segíteni. De Vajda Sanyi segített jó szívvel. Volt még egy román nő is, Vica, Kolozsvár vidékéről, ő emelte meg a morált. Ő Mihály barátnője volt. Ezek voltak a „tettesek”. Mihály tervezte, aztán ahová tervezte ott is maradt. Rendes, jó turista volt Mihály Károly. El lehetett indulni vele, jól ismerte a környékbeli hegyeket. De a legjobban a Nagy-kőhavast kedvelte meg. Miután ágakból – mindenből összeeszkabáltuk a Zsuzsi-lakot csak a ide kirándult. Reggel hajnalban biciklivel indultunk, a Malom-domboknál egy háznál összekötözve hagytuk a bicikliket, este vettük el, jöttünk haza. Csak vasárnap kirándultunk, mert akkoriban a szombat is munkanap volt. Mihály polgári foglalkozása villanyszerelő volt, a villanytelep-nél dolgozott.

– A Zsuzsi-lakot melyik években építették?

– Úgy 1972 táján kezdték építeni. Hát volt a kabanéros, Ciprianu, volt neki szamara, aztán Mihály jóban volt vele, hát elkérte a szamarat. Alulról vékony, száraz fenyőket vágott ki, felvitette a számmal. Valójában az egész Zsuzsi-lak neki van építve egy öreg fenyőfának. Az a támasz, az tartja. A vékonyabb fenyőfákra jött rá a kátrány és a nylon. A kátrányt én adtam, én vittem fel. A bejáratánál van egy szikla, annak van egy mélyedése, ott csináltuk meg a tüzet. Most utoljára, a 80-as években, ajtót is csináltunk neki. A belsejében kereken pad volt, ott ettünk és pihentünk meg. Sokat jártunk oda, névnapokat, születésnapokat tartottunk meg ott.

*A Zsuzsi-lak tetejének a hótalanítása.
Hanke Rezső gyűjteményéből*

- *Mire még emlékszik?*
- A Zsuzsitól balra van egy eldugott rész lefelé, ahol ilyenkor augusztusban is van salama. Le kell menni a sziklán, hányódó kövek között, jobbra térni és onnan nyár közepén is hoztunk salamát.
- *Volt úgy hogy egész éjjel ott aludtak?*
- Volt. Mihály minden május 1-én felment s egy éjjelt vagy kettőt ott aludt. Akkor jöttek a kirándulók onnan Predeál felülről is, s elfoglalták a helyet. De Mihály nem engedte többet oda őket. Mikor odamentek kiabált, nem engedte meg, hogy bemenjenek. Ő rendben tartotta. Amíg élt, s tudott jönni, rendben is volt.
- *Miután ő meghalt ki foglalkozott a Zsuzsi-lakkal?*

– Senki. Én mikor még mentem fel néha. Vajda Sanyi is néha.

– *Meséljen még...*

– Hát ezt a szarvat én kaptam meg a Nagy-kőhavason. A szarv kilát-
szott a hóból. Jöttünk le Felsőtömösre. Ott van egy vadászház. Azon fe-
lül volt, ott a farkasok megették a szarvast. Én láttam meg, aztán jött
Bákai s ketten kétfelé osztottuk a szarvat. Egyik felét vidd el te, nekem
is egy elég. S még ottan, a Nagy-kő-havason, láttam mogyoró-tyúkot. So-
kat jártam a hegyeket, de csak ott láttam mogyoró-tyúkot. Jó nagy a
tyúk, akkora mint a házityúk. A tollának mogyoró színe van. Lejött a
Zsuzsi-lakhoz is, láttuk a nyomát s még a hangját is hallottuk néha-né-
ha. Emlékszem egy alkalommal tavasszal jöttünk Felsőtömösről és mi-
kor felértünk a tetőre ott láttuk a tyúkot és 7–8 csibéjét. Nagyon félénk
madár, mindig úgy menekül az emberek elől, de akkor nem bújt el, két –
három méter távolságra volt tőlünk, hívogatta a csibéket, kotyogott ne-
kik, aztán bevitte őket a fenyőbokrok alá... Na akkor láttunk mogyoró-
tyúkot (szerk.: *Tetrastes bonasia* Linnaeus, császármadár, császárfajd).

– *Milyen állatot láttak még a Nagy-kő-havason?*

– Medvét. Egyszer éppen Vajda Sanyival voltunk, leültünk enni nem
messze a Zsuzsi-laktól. Hallottuk, hogy fognak a kutyák nagyon, hát
nem ott rohant el mellettünk a medve, nyomában a kutyákkal. Pár mé-
terre tőlünk. A medve erősen szaladt, csípték az ínát a kutyák. Bátrak
voltak, már meg voltak szokva a medvével. Fordult meg a medve, bő-
gött vissza rájuk, de szaladt tovább. Végül odajött a csobán is, kérdezte,
hogy vitt-e a medve juhot magával.

– *Hallottuk, hogy fiatalok vették át a stafétát, mostanában ők vigyáz-
nak a Zsuzsira.*

– Mikor legutóbb fent jártam, fiatalok voltak ott. Aztán még hallot-
tam, hogy oda kezdtek járni a medvék is, így már ők sem mertek éjjel
ott aludni. ■

Kovács Lehel István
klehel77@yahoo.com

A Poján-kőig, egy kicsit másképp

A Nagykőhavas részeként, a Szenes-bérc és a Pergelt-tető között fekszik 1100 m magasságban a *Poján pusztája*. Árvay József szerint Hétfalu helyneveiben a *puszta* köznév havasi rétet jelöl. A *Poján* elnevezés körül még vita folyik, hisz az egyik kézenfekvő magyarázat az, hogy a román *poiana*, vagy szláv *poljana* szavakból származik és havasi tisztást jelent. Igen ám, de Hétfalu igencsak számos havasi réttel, havasi tisztással büszkélkedhet, mégis más esetben sehol nem jelenik meg a *Poján* név, Hétfaluban ezzel a szóval nem képződött más helynév, csak a *Poján köve*, *Poján völgye* és *Poján pusztája* hármas az említett helyen. Nem lenne talán következetes a helynévadás, nem minden havasi tisztást nevezett el a nép *pojánnak*, vagy máshol kell keresni a név eredetét?

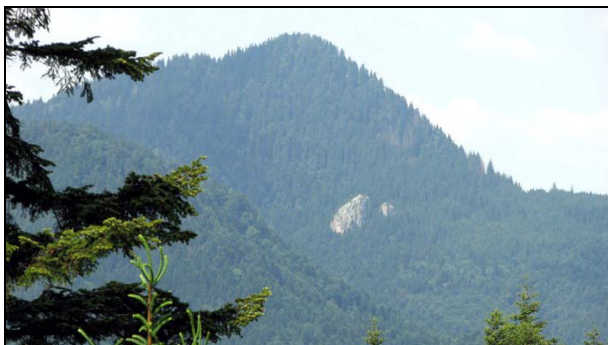
A Poján pusztája nem havasi tisztás többé. Valamikor az 1960-as években fenyőfákkal ültették be, és mostanra a rét fenyőerdővé változott olyannyira, hogy a magas fák közül alig lehet észrevenni a hatalmas sziklatömböt, amely mintegy 1400 m-en emelkedik a sűrű erdő fölé. A sziklatömb egy ülő kétpúpú tevére emlékeztet leginkább. A mészkőszikla nyergébe elég jól kitaposott ösvény vezet, innen viszont csak a jobb oldali csúcs mászható meg, de ez is meredekségénél fogva elég veszélyes.

Fentről gyönyörű kilátás nyílik a hétfalusi hegyekre, jól látszik a Rence, a Csuklyon, a Kelebucs, a Tóthpál-tető, a Paltin-tető, a Csukás, a Tészla, a Pergelt-tető, a Kőba, de a barcasági medence is.

A Poján követ (É 45,5810°; K 25,6788°; 1195 m) jelzett turista útvonalon lehet megközelíteni, éspedig a Garcsin völgyéből a Bolnokra tartó piros háromszöget követve. A Garcsin völgyéből a sorompón felül, a Mozsár pataka medrében megy az ösvény. Kiindulópontja: É 45,5780°; K 25,7041°; 812 m magasságban. Először két nagy tisztásra érünk (itt a

patak partján számócát lehet szedni), majd egyre sűrűbb lesz az erdő, az ösvény hol a patak jobb, hol a bal partján, hol egyenesen a mederben halad mintegy 3800 lépés (kb. 2,3 km) erejéig. Az út menti sárban medve és szarvas nyomokat, de kígyófiókát is láttunk.

A Poján kövét a másik irányból a Bolnok csúcsáról (É 45,5894°; K 25,6642°; 1210 m) lehet megközelíteni (ide akár a székecskékkal is ki lehet menni). A Jégbarlanghoz vezető úton kell elindulni (kék sáv, de megjelenik már a piros háromszög is), majd letérni a Garcsin völgye felé, követve a piros háromszöget. A mintegy 3 km-es út a Pergelt-tető alatt vonul el egy igen sűrű erdőben.

A Poján kövét azonban egy vadregényes, lélegzetelállító oldalról is meg lehet közelíteni. Alig vagyunk Négyfalutól pár kilométerre, mégis a terep vadsága alig engedi meg a turistáknak a behatolást. Induljunk el Türkösből, a Malom-utcából, és menjünk végig a Malom-árok mentén a türkösi Háttetőig (É 45,5882°; K 25,6925°; 1008 m). Ez a távolság mintegy 3 km. A Háttetőt elhagyva menjünk a Garcsin völgye felé, míg megkerüljük a Szenes-bércet (É 45,5823°; K 25,6886°; 1159 m). Innen nyugatra egy meredek völgy nyílik. A GPS-adatok alapján egyenesen nyugatnak tartva, mintegy 1,4 km-re van a Poján köve. Sajnos ez a kevesebb, mint másfél kilométer olyan terep, hogy 3 óra alatt alig lehet végigmenni rajta, mindazonáltal vadsága, a természet páratlan szépsége, a kiálló sziklaszirtek, amelyeket meg kell kerülni magával ragad.

A völgy hirtelen emelkedik és torkollódik az erdőbe. Sokat kell mászni a száraz avaron, a vízmosásos helyeken az agyagos föld igen

csúszós. Az utat megnehezíti a számos kidőlt fa is, amelyeken hol át kell mászni, hol alattuk kell átbújni.

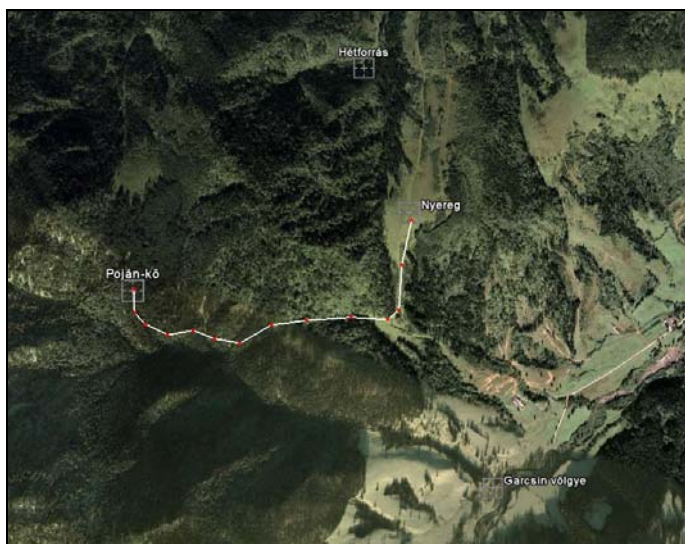
Az erdőben sziklatömböket és kidőlt fákat kell kerülgetni, a szarvasok járta ösvény egy-egy vékony sziklapárkányon halad. A növényzet elkápráztató: kosborok, turbán liliomok, harangvirágok lengedeznek a lágy szélben. A naposabb oldalakon bodza, áfonyabokrok, málna, szeder található.

A nyugati egyenes irányt ritkán lehet tartani, sok a kerülőút. Egy meredekebb oldalon nem lehetett beereszkedni, balra kellett kerülni, így értük el a Mozsár-patakot, majd jobbra visszakerülve jutottunk el a Poján-kő alá.

Visszafele már nem vállaltuk a vadregényes ösvényt, a patakot követve a Garcsin völgyébe mentünk. Alig egy óra alatt már el is értük a főutat.

A táj vadsága vonzza a kalandra vágyókat, így talán érdekes lenne a Hétforrástól jobbra is megkerülni a Szenes bércet, vagy a Sáros út árkán felmenni a Pergelt-tetőig és onnan beereszkedni a Poján-kőhöz.

A mészkőszikla szépsége és a táj varázsa talán azt is megkövetelné, hogy egy létrás utat építsünk ki a Poján kövén, hogy a fent létesített kilátóról mindenki meg tudja ezt csodálni. ■

Blénesi Edith
edithblenesi@gmail.com

Kellemes és kellemetlen kis történetek nagy- kőhavas kirándulásainkról

A Nagy-kőhavas egyike azoknak a hegységeknek amelyek nagyon közel állnak hozzánk, brassóiakhoz, nem csak érzelmileg mert a magyarság kedvenc kirándulóhelye, de földrajzi elhelyezésében is. Alig ki-megyünk a házból már a Nagy-kőhavas alatt vagyunk. Szívesen kirán-dulunk minden évszakban ide. Mint minden régi turista, számos útvo-nalat jártunk be már itt. Sokan azt hiszik, hogy a Nagy-kőhavasra csak a Családi úton vagy a Hétlétráknál lehet felmenni pedig számos út vezet felfele a Felsőtömösről is és a Garcsinvölgyéből is. Vonattal kell menni a nagy alagútig és onnan egy nagyon szép út van a Nagy-kőhavasra. Nem nagyon járt ez az út, sok gombát lehet itt kapni eső után. Már régen, a-mikor turistacsapatunkat egyetlen cél vezérelte, a természet szépségei-nek élvezete és sokkal toleránsabbak voltunk egymással, elindultunk e-zen az úton fölfele. Útközben a forrásnál friss vizet vettünk és kimász-tunk a sziklák alá, ahol kis pihenőt tartottunk. Nem nagyon járt ez az út, nem találkoztunk senkivel. Pihenés közben nagy meglepetésünkre, fel-bukkant valaki az ösvényen, mindenki elámult mert Petre Román jelent meg kísérőjével. Kicsi a világ! Még frissen léptünk a demokráciába, nagy szám volt ,hogy egy politikust látunk ott mellettünk, akit csak a tv-ben láttunk eddig. Mivel az ösvény mellettünk haladt el, ki sem kerülhe-tett és mint politikus Nádudvary Gyuri rögtön szóba is elegyedett vele. Fiatal turista hölgyeink versenyeztek, hogy ki álljon közelebb hozzá a közös fotón. Megemlítettük neki, hogy ha a Nagy-kőre megy ott ahol a

menedékház épülőbe van, van egy kis dobozka és nyugodtan adomá-nyozhat valamit, jól jönne. Azt már nem tudjuk, hogy hagyott-e valamit a dobozban, azt csak az tudná megmondani aki kiürítette a dobozt. Mi ott maradtunk még, ő meg elsietett. Azt még most sem tudjuk megmondani, hogy útjaink közösek voltak-e akkor, vagy mégsem.

Másik szép út a Felsőtömösről a Nagykő-havasra a Tamina-vízesés felé vezet. Jópár évvel ezelőtt elhatároztuk, hogy felmegyünk ezen az úton és a vízeséstől fennebb lévő erdészházikóba alszunk. Ott nem volt akkor senki, az ajtó nyitva állt. Az emeleten deszka padló volt, ablak nem volt így hát nyílont tettünk ablak helyett. Lent is volt egy szoba de oda előttünk valami fiatalok költöztek be éjszakára. Fent jobb volt mert a környéken sok volt a medve és reméltük, hogy a felfele vezető létrán csak nem mászik fel. Emlékszem, hogy Fülöp Margitka takarított fenn egy kis seprűvel. Meg is itta a levét mert pár nap múlva panaszkodott, hogy a portól a kezén kiütések jelentek meg. Fenyőágakat raktunk a földre és arra a hálósákjainkat és úgy készítettük elő a hálóhelyünket. Este persze nagy tüzet raktunk, húst ,szalonnát süttöttünk, és krumplisalátát készítettünk egy nagy nylonzsákban, amiből mindenki evett. A maradékot felkötöttük a fára, akkor még azt hittük, hogy ott a medve nem éri el. Énekeltünk, táncoltunk. Tudtuk, hogy Sereg Jani nagyon horkol, így hát közös megegyezéssel úgy határoztuk el, hogy mi lefekszünk hamarabb, és amikor elaludtunk ő csak akkor fekszik le. Így is tettünk csak, hogy amikor Janika jött lefeküdni olyan nagy zajt vágott, hogy

mindenki felébredt. Ő nyugodtan lefeküdt és már aludt is, mi meg sorra ültünk fel és virrasztottunk reggelig.

Ehhez az úthoz fűződnek kellemetlen emlékek is. Egy év novemberében vágunk neki ennek az útnak. Már szép fehér hótakaró borította a tájat, szép kék ég és napsütés volt amikor az erdészházhoz értünk. Nekivágtunk a csúszós, havas meredek résznek és nem kis fáradság árán értünk ki a Nagy-kőhavas platójára. Kiérve túratársainkkal egy kereszt-re bukkantunk, valaki emlékére állították, aki itt halt meg. Csodálkoztunk is: itt hogy lehet meghalni? Nem telt el egy fél óra sem, hirtelen beborult, nagy szél és rettenetes vihar kerekedett. Nem láttunk semmit, minden fehér volt körülöttünk. Bekeveredtünk a derékig érő hóba, nem tudtuk kihúzni a lábunkat belőle. Éreztem az arcomon a jeges hópelyhek szúrásait, a szemem ki sem tudtam nyitni, a kezem a számhoz kellett tennem, hogy levegőt vehessek a nagy szélfújásban. Kiszemeltem nagy nehezen egy jelzőoszlopot és gondoltam, hogy addig kúszom valahogy, és bele kapaszkodom és ott ülök tavaszig. Az is átvillant az agyamon, hogy ha innen kiszabadulok sokkal gyakrabban látogatok el a templomba. Túratársaim is ugyanebben a helyzetben voltak, mindenki úgy vergődött ahogy csak tudott. Nagy nehezen, nem is tudtuk már mennyi idő múlva, valahogy kikászolódtunk a viharból és lennebb érve már enyhébb volt az idő. A menedékházban a forró tea jól fogott. Csak most láttuk egymáson, hogy fellelegeztünk és mindenki arcán ott ült az öröm, hogy már itt vagyunk és túléltek az egészet. Azután sohasem tet-

tük fel a kérdést, sehol a hegyekben ahol keresztet láttunk, hogy „itt hogy lehet meghalni”. Megtanultuk, hogy a hegynek megvan a maga törvénye, s jobb félni mint megijedni.

Ugyanehhez az útvonalhoz más szomorú emlék is fűződik. Itt halt meg egy kedves túratársunk, Bedő Ernő, de erről én nem írhatok mert nem voltam jelen azon a túrán.

A Garcsin völgyéből is sok jelzett és jelzetlen út vezet a Nagy-kőhavasra. A jelzetlen ösvények egyike a Száraz-völgyön vezet felfele. Ezen az úton először Boceanu Benjáminnal (Béni) voltunk de úgy megszerettük ezt az utat, hogy azóta is majdnem minden év tavaszán meglátogatjuk. A Garcsin völgyén jól fel kell menni, egészen a Kiss Misi tanyájáig. Ahányszor ott találtuk mindig pálinkával kínált minket és jó utat kívánt nekünk. Kissé fennebb haladva jobb fele tér fel az ösvény. Az idén is szépszájú csapatunkkal elindultunk egy napsütéses reggelen ezen az útvonalon.

Nekivágtunk a völgynek ,az alig látható ösvényen libasorba haladtunk fölfelé. Az út elég nehéz, a völgy tele kidőlt fákkal, nagy kövekkel. Éreztük már a medvehagyma fokhagymához hasonló szagát ugyanis a völgy tavasszal tele van medvehagymával. Le sem kell nagyon hajolni érte mert olyan meredek az oldal, hogy már lábon állva is elérhető. Felfelé haladva szűkül a völgy. Sziklákat, hónyelveket kerülgetve kiértünk egy köves, omladékos, meredek oldalra ahol szemünk gyönyörködteté-

sére kis füves teraszkákon ott virítottak a gyönyörű királyrózsák vagy más néven brassói boroszlánok.

A medvehagyma szagát felváltotta a királyrózsák kellemes, szédítő illata. Mindenki hasra fekvé vagy különféle különös pozíciókba kattintgatta fényképezőgépét. Felfelé nézve előttünk magaslott az Írott-kő sziklafala.

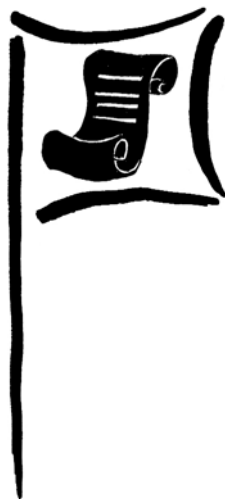

Észrevettük, hogy a sziklafal alatt egy mackó nézelődött felénk csodálkozva, hogy honnan jelent meg ennyi tarka ember az ő birodalmában. Mi meg gondoltuk ha volt medvehagyma akkor hát legyen medve is. Látna a népes társaságot hamarosan feladta és elcammogott a sűrűbb fenyves erdősrész felé. Mi folytattuk utunkat. Miután telefényképeztük memóriakártyánkat, elhaladva az Írott-kő alatt egy jó meredek hónyelv mellett kiértünk a platóra. Itt már kezdett köd lenni, sokat nem láttunk de elégedetten ereszkedtünk le a menedékház felé. Mindenki hátizsákjából áradt a medvehagyma szaga, fényképezőgépünk roskadozott a sok fotótól és még egy mackó farkincáját is láttuk.

Sokat írhatnék még élményeinkről de a végén megunjátok. Biztos vagyok benne, hogy a Nagy-kőhavas rengeteg élmény tartogat még nekünk. Mindig szívesen kirándulunk ide bármilyen útvonalon. Be kell ismerjünk, hogy mi brassóiak szerencsések vagyunk! ■

Fotók: Blénesi Edith, Blénesi György

Az ENCIÁN szótára

A Nagy-kőhavas helynevei

Apa Bolnocului – Bolnok vize
Babarunca – Babarunka
Baciu – Bácsfalu
Bolnoc – Bolnok
Brădet – Ósánc
Cabana SCA – EKE menedékház
Cabana Susai – Szuszáj menedékház
Cabana Timiș – Felsőtömösi menedékház
Canalul Timiș – Tömös-csatorna
Cascada Tamina – Tamina-vízesés
Cernatu – Csernátfalu
Chiba dreapta – Kőba bal ága
Chiba stânga – Kőba jobb ága
Chirușca – Csiroska
Cioplea – Csapja-tető
Ciporca – Csiporka
Clăbucetul Mare – Nagy-Kelebucs
Clăbucetul Mic – Kis-Kelebucs
Coadă Pietrei Mari – Kő-havas farka
Constantin – Szíhely
Cracul de Sus – Hideg-völgy felső ága

Cracul Drept – Tigáj jobb ága
Cracul Stâng – Tigáj bal ága
Culmea Baer – Bejér-bérc
Culmea Bornaşului – Bornás-bérc
Culmea Chibei – Kőba éle
Culmea Drumul Muntelui – Havas út éle
Culmea Florea – Flóra-bérc
Culmea Gălbeaza – Hasadt-kő éle
Culmea Pojarului – Pozsár-bérc
Culmea Predeluş – Predelus-éle
Culmea Ştereu – Estere
Culmea Zănoaga – Zenoga-bérc
Culmea Zănoğuţa – Cimbor-bérc
Dâmbul Morii – Malomdomb
Dealul Ciocheanu – Kerek-domb (Csipkés)
Dealul Plopiş (Poiana lui Răduleanu) – Cigány-kő
Dealul Roşu – Mész-tető
Defileul la Şapte Scări – Létrás-szakadék
Drumul Bolnocului – Máris útja
Drumul Familiar – Családi út
Drumul Muntelui – Havas útja
Drumul Scărilor – Létrás út
Drumul Țiganilor – Cigány út
Gardu de Piatră – Kő-kert
Gârcinul Mic – Kis-Garcsin
Gâtul Chibei – Kőba nyaka
Gâtul Şurii de Piatră – Csűr-kő nyaka
Groapa lui Lörinţ – Lőrinc árka
Izvorul Doftanei – Predeluc-völgy
Lacul Găvan (Roşu) – Rence-tó
Lacul de Acumulare – Vízigyűjtő-tó
Muchia Baer – Bejér éle
Muchia Carierii – Bánya-bérc
Muchia Dávid Martin – Dávid Márton éle
Muchia Ferenţ – Ferenc éle
Muchia Gardu de Piatră – Kő-kert éle
Muchia lui Andrei – Andir-bérc

Muchia Manului – Nán paláj
Muchia Orbán – Orbán éle
Muchia Susaiului – Szuszáj éle
Muchia Șanțului – Bartalis éle
Muchia Zănoaga – Cimbor éle
Muchia Zănoaga – Zenoga éle
Muntele Cailor – Lovak havasa
Muntele Caprei – Kecskeláb-havas
Muntele Ciomatul – Csomád
Muntele Ciorga – Csórgó-havas
Muntele Dosul Pielii – Dószu Pjéli-havas
Muntele Dracului – Ördög-bérc
Muntele Găvanu – Tótpál-havas
Muntele Ieremia – Jeremia
Muntele lui Gavrilă –Csórik-bérc
Muntele Paltinu – Paltin-havas
Muntele Radu Sloier – Slójér-tető
Muntele Susaiului – Szuszáj-gerinc
Muntele Urlatu – Urlát-havas
Muntele Vaida – Vajda-havas
Muntele Zănoaga – Zenoga-havas
Munții Săceleii – Négyfalusi-hegyek
Munții Tărlungului – Hétfalusi-hegyek
Pădurea Homos – Hammas-erdő
Pârăul Azuga – Azuga-patak
Pârăul Baer – Felső-Bejér-völgy
Pârăul Carierei – Bánya-patak
Pârăul Chiba – Kőba-patak
Pârăul Chilera – Küllér-patak
Pârăul Chișag – Kis-ág
Pârăul Colibei – Kaliba-patak
Pârăul Daschia – Havas út árka
Pârăul Dârba (Durbav) – Dirba
Pârăul Ferent – Ferenc-völgy
Pârăul Gărcin – Garcsin-patak
Pârăul Horvatca – Horvátka pataka
Pârăul lui Bușca – Buska vize

Pârăul lui Ion – Jancsi völgye
Pârăul Manu – Nán-völgy
Pârăul Orbán – Orbán-völgy
Pârăul Pojarul – Pozsár-patak
Pârăul Rece de Jos – Alsó-Hideg-völgy
Pârăul Rece de Sus – Felső-Hideg-völgy
Pârăul Roșu – Veres-patak
Pârăul Susaiului (Timiș) – Szuszáj-patak
Pârăul Tigăilor – Tigáj-patak
Pârăul Timiș – Tömös-patak
Pârăul Timișul Sec – Száraz-Tömös-patak
Pârăul Timișu Sec Mare – Alsó-Száraz-Tömös
Pârăul Timișu Sec Mic – Felső-Száraz-Tömös
Pârăul Zizin – Zajzon-patak
Pârăul Zmeurișul – Két-ág-patak
Peștera de Ghiață – Jég-barlang
Piatra Crăpată – Hasadt-kő
Piatra Mare – Nagy-kőhavas (*Hohenstein*)
Piatra Mică – Kis-kőhavas
Piatra Poienii – Poján-kő
Piatra Scrisă – Írott-kő
Piciorul Predeluș – Szén István éle
Pietricica – Havaska
Piscul Rece – Hideg-völgy-havas
Poiana Angelescu – Bivaly-legelő
Poiana Bolnoc – Bolnok mezeje
Poiana Gărcinului – Garcsin mezeje
Poiana Mare – Nagy-tisztás
Poiana Stănei din Pietricica – Petricsika eszténa tisztása
Poiana Șanfului – Ék mezeje
Poiana Șura de Piatră – Csür-kő-rét
Poiana Tâului – Tó-mező
Prăpastia Ursului – Medve-szakadék
Purcăreni – Pürkerec
Râul Doftana Ardeleană – Döjtöne-patak
Râul Târlung – Tatrang vize
Pasul Bratocea – Bratócsa-hágó

Pasul Predeal – Predeáli-hágó
Pasul Predeluș – Predeluc-tető
Trecătoarea Timișului – Tömösi-szoros
Satulung – Hosszúfalu
Satulung-Suseni – Hosszúfalu-Felszeg (Fűrészmező)
Săcele – Négyfalu
Stâna din Pietricica – Petricsika esztenája
Stâna Gâlbeaza – Esztana tisztása
Subobrej – Epres alja
Șanțul (Valul) Tătarilor – Tatárhányás
Șapte Izvoare – Hétforrás
Șaua Poienii Mari – Nagy-tisztás nyerge
Șaua Șurii de Piatră – Csűr-kő-nyereg
Șura de Piatră – Csűr-kő
Tăieturica – Medvés
Tărlungeni – Tatrang
Timișu de Jos – Alsótömös
Timișu de Sus – Felsőtömös
Turcheș – Türkös
Urcușul Pisicii – Macska-hágó
Valea Adâncă de Jos – Alsó-Mély-árok
Valea Adâncă de Sus – Felső-Mély-árok
Valea Andor – Ángor árka
Valea Azuga – Azuga völgye
Valea Baciului – Bács völgye
Valea Barbului – Gyurka völgye
Valea Bornașului – Bornás-völgy
Valea Cărbunelui – Szén völgye
Valea Cernatului – Kotyor vize
Valea Chilera – Küllér-völgy
Valea Ciorga – Csorgó-völgy
Valea Datcăului – Deteke-patak
Valea Dávid Martin – Dávid Márton-völgy
Valea Dracului – Ördög-völgy
Valea Fierestrăul de Jos – Alsó-Fűrész-völgy
Valea Gardu de Piatră – Kő-kert árka
Valea Gărcinului – Garcsin-völgy

Valea Lacului Roșu – Veres-tó pataka
Valea Larga – Széles-árok
Valea lui Mărtiș – Mártis árka
Valea Mărăcinilor – Tüskés-völgy
Valea Morii – Malom-árok
Valea Mușatului – Mozsár-patak
Valea Mușița – Mosica-völgy
Valea Paltinul – Szén István völgye
Valea Pietrei Mici – Havaska völgye
Valea Pojarul – Nagy-Pozsár-völgy
Valea Pojărel – Kis-Pozsár-völgy
Valea Sărată – Mély-völgy
Valea Susaiului – Szuszáj-völgy (Azuga)
Valea Șipoaia – Sipoly-völgy
Valea Ștereu – Estere-völgy
Valea Șurii de Piatră – Csűr-kő árka
Valea Tare – Erős-árok
Valea Tâului – Tó-völgy
Valea Tigăii – Alsó-Bejér-völgy
Valea Timișului – Tömös-völgy
Valea Ursului – Medvés-völgy
Valea Văcarei – Vakaria-völgy
Valea Zănoaga – Zenoga-völgy
Vârful Ascuțit – Hegyes-hegy
Vârful Bechia – Pergelt-tető
Vârful Bradet – Fenyős-tető
Vârful Bugli – Boglya-tető
Vârful Cărbunarea – Szenes-bérc
Vârful Chibei – Nagy-Kőba-tető
Vârful Comloș – Komlós
Vârful Găvan – Tótpál-tető
Vârful Lăcăuți – Lakóca
Vârful lui Andrei – Andir-bérc-tető
Vârful lui Bușca – Buska-tető
Vârful Paltinu – Paltin-tető
Vârful Penteleu – Pentellő
Vârful Piatra Mare – Nagy-kőhavas-csúcs

Vârful Piatra Mică – Kő-kert-tető
Vârful Puşcas – Puskás-tető
Vârful Renţea – Rence
Vârful Susai – Szuszáj-tető
Vârful Şandru Mare – Nagy Sándor-csúcs
Vârful Tâlfă – Csuklyon
Vârful Zănoaga – Zenoga-tető
Zănoaga – Zenoga
Zizin – Zajzon

Hochbauer Gyula
gyula_hochbauer@yahoo.com

Nagy-kőhavas

Többféleképpen láttam leírva mostanában ezt a helynevünket, pedig ugyanaz a szabály érvényes rá, mintha *Nagy-havas* volna. A kőhavas egy sajátos térszíni forma neve. (Most is emlékszem, amikor Binder Pál megtanított erre.) Havasaink lehetnek *kőhavasok* és *mezőhavasok*. Az előbbiek sziklás bércűek, erősen tagoltak, az utóbbiak viszonylag sima felülettel domborulnak az előbbiekhez hasonló magasságokig. Kőhavas a Csukás, a Nagy-kő, a Keresztény-havas. Mezőhavas a Vajda, a Tóthpál, a Rence, a Lovak havasa.

Ha *Nagy-kő*ként emlegetjük ezt a havast, akkor a névben a térszíni forma neve a szikla jelentésű kő, a név első eleme pedig a hegy szembeötlő nagyságát emeli ki ellentétben a *Kis-kőhavas* hozzá viszonyított szerényebb méreteivel.

Beszédben gyakran lehangyuk a név első elemét, s csak *Kő-havas*ként emlegetjük a lenyűgöző havast. Ebben a névváltozatban a havas szó a térszíni forma neve, s a *Kő*- lesz a helynév alapeleme. Aki *Nagy-kő-havast* ír, az nem érzékeli a kőhavas / mezőhavas elem köznévi értékét. Így lehet, másképpen vezeti le a név kialakulását is.

Úgy gondolom, hogy egyszerűbb és pontosabb a címben is kiemelt írásforma: *Nagy-kőhavas*. ■

Hochbauer Gyula
gyula_hochbauer@yahoo.com

Élményszerű beavatás a Nagy-kőhavas titkaiba

A csíkszeredai Pallas-Akadémia Könyvkiadó az Erdély Hegyei 28. köteteként idén májusban megjelentette a Nagy-Kő-havas turisztikai kalauzt.

A könyv szerzője Kovács Kendi Lehel, az EKE székelyudvarhelyi osztályának elnöke, aki e könyv bevezetőjében így vall a leírt hegyhez fűződő kapcsolatáról: *„A Nagy-Kő-havast diákkorom óta járom. Előbb szüleimmel, aztán legendás tanáraimmal, Nagy Bélával és Gazdag Árpáddal. Nagyrészt nekik köszönhetem, hogy megismertem és megszerettem a Nagy-Kő-havast. Megmásztam télen és nyáron, esőben és fagyban, szélviharban és nagyon sokszor szép időben. Meggyőződéseim, megszeretni akkor lehet egy hegységet, ha nagyon sokszor járjuk végig ösvényeit, és bebarangoljuk legrejtettebb zugait is. Amikor ismerősek a sziklák, a fák, a csúcsok és völgyek, amikor mindent nevén tudunk szólítani. Amikor úgy érezzük, az ösvény lépteinkről ránk ismer.”*

A 216 oldalas zsebkönyv első főrésze a Nagy-Kő-havas földrajzi fekvését, határait, domborzatát, geológiai felépítését, vízrajzát, növényzetét, állatvilágát, természetvédelmét, éghajlatát, a lábainál fekvő településeket és múltjukat írja le; a második turistaútvonalakon kalauzol, szállás-, síelési, sziklamászó, siklóernyő-repülési lehetőségeket mutat be. Ezeket egészíti ki a magyar-román és román-magyar helynévszótár s a szerző idegen szövegekhez való viszonyulásának tisztességéről és

vonatkozó irodalmi tájékozottságáról árulkodó felhasznált irodalom jegyzék.

*

Rendkívüli információ gazdagsággal lep meg a szöveg: tekintélyes herbáriumot lehetne összeállítani – a legtöbb esetben előfordulási helyhez kötött – 120 megnevezett növényről, tanulmányt írni a 351 helynévről, s ha labirintussá szerveznénk a 22 turistautat, melyet 128 útszakaszra bontott egy Ariadné-fonal is nehezen vezetne ki belőle.

Mintegy e gazdagsághoz igazodik a leíró módszere is. A szerző a múlt-jelen időváltásokkal fokozza e gazdagság-élményt. E két közönséges dimenzió két különlegessel egészül ki: a leírt világhoz kötődő mondák segítségével egy mondai idővel, és egy élmény-időnek nevezhető idő változattal, mely úgy működik, hogy az élmény a szemlélődő számára néha kikapcsolja a fizikai időt, néha meg úgy, hogy egy bizonyos látvány évszakváltozatait egymás mellé pörgeti.

A gazdagság-élmény tovább fokozódik a néhol ritmikussá váló perspektíva váltásokkal. A leírás a felfele kapaszkodó tekintetét fel irányítja, a felérkezőét pedig a lenti látvány felé; máshol közlőről mutat meg valamit, vagy éppenséggel eltávolodva. Ezek mellé még a szemlélődő körbefordulása egyrészt kitágítja a leírt világ határait, másrészt növeli a látvány világszerűségét. A látványhoz való közelhajolás is egy határtalan-ság felé mutat, hiszen az ég-föld határig nyúló 360 fokos körabló egy ehhez képest végtelenül kicsi összetevőjére mutat.

A világszerűség érzése abból is fakad, hogy a Nagykőről szóló beszéd már igen régóta sok-sok beszélő bekapcsolódásával folyik. A közösség helyeket nevező szavaitól a mondákig (a könyvben szám szerint 8).

Orbán Balázs, Székely Géza, Reményik Sándor, Árvay József, Binder Pál, Bálint András, László Kálmán beszédének árnyéka is ott van ebben az olvasónak most ajánlott könyvben. A különböző tartalmakat és beszédmódokat a szerző jellegzetes stílusú szövege ötvözi egybe. Ez a sajátos hangnem a Nagy-Kő-havasról való beszélés öröméből fakad. Kovács Kendi Lehel örvend, hogy ő beszélhet nekünk erről a világról, mely most úgy tűnik, mintha kizárólag e hegy köré szerveződne. Nemcsak azért, mert a legtöbb szöveg közvetlenül is róla szól, hanem azért is, mert a környék legtöbb útja: vasút, műút (közvetve), erdei út, fakiter-

melő út, ösvény, úttalan út mind ide vezet. És mindig is ide vezetett. S hajdan a plájások ösvényeibe futott. Az ezeréves határ köveit is mintha csak e hegy ékítésére találták volna ki.

*

A könyv nemritkán sugallja, hogy e hegy gazdagsága és szépsége mellett harmadik nagyszerűsége titokzatossága. Ami a geológiai idők-ből fakad (hisz azóta felfordult a világ),s a történelmi időkben halmozódott azáltal is, hogy hozták-vitték rajta a szót. Titokzatosságából néha veszélyeket villant felénk.

E könyv a hegy titkaiba való beavatás is: a zenélő barlangocska, az Írott-kő déli végében a gyepes oldalon eredő kis forrás, a barlang-menhelyek, a leégett menedékház ebédlő-belseje...

A szerző tudásmegosztó öröme változatos formákat ölt a látnivalók leírásában: Odavezet – körülnéz / mutat – élvezet, ott terem – körülnéz – élvezet, ott terem – körülnéz – elszállunk. Eközben még az időkezelés is változhat. Van mikor a beszélő a múltból indul, van mikor a múltba érkezik, ám ilyen is van: a múltból indul – a jelenben szemlélődik – fikatív időbe emelkedik – konkrét időbe tér vissza.

A szöveg stílusát a beszéd derűje is jellemzi. Ez időnként erősödik mint a bal az Hétfaluban jobb leírásakor, a „zászlófenyőknél” vagy ahol „az út kezd kimászni” a turista helyett. A turista természetes humorú beszéde ez.

*

Befejezésként nézzük kihez szól a szerző? A szövegbe szereplőként bekerült az olvasó is. A többes szám első személyben (mi) az van benne a beszélővel egyidejűleg, aki turistaként éli a látványról látványra való kalauzolást. Tehát ahhoz szól elsősorban ez a könyv, aki képletesen amúgy is benne van már: *a turistához.*

Ám még mielőtt hozzá szólna, szól ahhoz aki nemcsak látványként, ismeretlenként vonzódott ehhez a hegy-világhoz, hanem őrhelyei, fája révén életszerűen kapcsolódott hozzá: *a hétfalusihoz.*

A szerző többször úgy szólal meg a könyvben, hogy ebből kiderül: *egy harmadik olvasórétegre is számít.* Ezek az értékek iránt fogékony

kíváncsiak, akiket szeretettel vezet a hegyen, s közben néhol óvatosságra int, mert ők itt még beavatatlanoknak számítanak.

Ezzel a háromrétegű MI-vel csak néha helyez szembe ŐK-öt. Az olvasóra bízom fejtse meg, kiket takar ez a névmás.

*

Olyan könyvet tett az asztalunkra Kovács Kendi Lehel, mely több ezer olvasó számára hasznos és érdekes olvasmány lehet. ■

A KÖVETKEZŐ SZÁM TARTALMÁBÓL

Következő lapszámunk tematikája a

Szabadságharc barcasági helyszínei

Kérjük, hogy természetfotóikat, írásaitat
küldjék el szerkesztőségünk címére
2013. március 1-ig.

Köszönjük!

Impresszum

Főszerkesztő: **dr. Kovács Lehel István**

Grafikai szerkesztő: **Tomos Tünde**

Felelős kiadó: **Ambrus Attila**

Megjelenik negyedévente.

Kiadja az Editor BL 49 Kft.

Iuliu Maniu utca 32. szám, 10-es iroda

Tel./fax: 0268/475 303

brassoienician@gmail.com

ISSN 2284-7030